Royal HaskoningDHV
Enhancing Society Together

Inspiratieboek circulaire activiteiten regionale overheden

22 illustratieve voorbeelden

Lees publicatie >

ABSTRACT
In opdracht van het PBL (Planbureau voor de Leefomgeving) heeft Royal HaskoningDHV de circulaire activiteiten die 75 koploper overheden ondernemen geïnventariseerd. Dit zijn gemeenten, provincies, waterschappen, regio-organen en omgevingsdiensten. Dit heeft geleid tot een overzicht met 1800 activiteiten. In dit inspiratieboek vind je een overzicht van de instrumenten die overheden kunnen inzetten, en 22 illustratieve voorbeelden, om overheden te inspireren werk te maken van een circulaire economie. De uitkomsten en analyse van het gehele onderzoek staat in het rapport “1800 circulaire overheidsactiviteiten, op weg naar een circulaire economie”.

Inhoudsopgave

Inleiding 4

Beleidsinstrument Onderzoek 6
- Gemeente Almere: Plasticfabriek 7
- Provincie Brabant: Marktconsultatie Circulaire maakindustrie Brabant 9
- Provincie Gelderland: Grondstoffenatlas 11
- Waterschap Rivierenland – Circulaire Dijkversterking 13

Beleidsinstrument Bedrijfsondersteuning en -financiering 15
- Waterschap Vallei en Veluwe – Testlocatie (circulaire)innovatie 16
- Gemeente Tilburg – Makerspaces textielindustrie 18
- Gemeente Nijmegen – Gratis circulaire scan voor bedrijven 20

Beleidsinstrument Circulair Inkopen 22
- Provincie Flevoland – Circulaire bruggen 23
- Leeuwarden – Launching customer circulaire producten 25
- Waterschap HHSK – Blueroof 27

Beleidsinstrument Informatievoorziening 29
- Provincie Gelderland - Circles 30
- ODMH - In kaart brengen grondstofstromen bedrijventerreinen 32

Beleidsinstrument Onderwijs 34
- Provincie Drenthe – Noordelijk Innovatielab CE 35
- Provincie Zeeland – Circulair beleven 37

Beleidsinstrument Netwerk- en informatie-uitwisseling 39
- Regio Foodvalley – Living Lab 40
- MRA – netwerken geprioriteerde stromen 42
- Amersfoort - Netwerkbijeenkomsten circulaire economie 44
- Gemeente Nijmegen - Circulaire Raad Rijk van Nijmegen 46

Beleidsinstrument Wet- en Regelgeving 48
- MRA – Platform aanpak belemmerende wet en regelgeving 49
- DCMR – Verlenen vergunningen Circulaire initiatieven 51

Beleidsinstrument Ruimtelijke Ordening 53
- Regio Zuid-Limburg – SUPERLOCAL – Super Circular Estate 54
- Gemeente Amsterdam – Circulaire herinrichting Vondelpark 56

Inleiding

MONITORING VAN DE TRANSITIE NAAR EEN CIRCULAIRE ECONOMIE
Nederland bereidt zich voor op de transitie naar een circulaire economie. De beleidsambitie van de Rijksoverheid is om in 2050 volledig circulair te zijn. Het Rijk zet in op deze ambities met onder andere het Grondstoffenakkoord, het Rijksbrede programma CE en het VANG-programma. Aan PBL is gevraagd deze transitie te monitoren via het werkprogramma monitoring en sturing circulaire economie. Hiervoor heeft PBL informatie over de voortgang van deze transitie nodig. Dit onderzoek draagt daaraan bij.

CIRCULAIRE ACTIVITEITEN BIJ DECENTRALE OVERHEDEN IN BEELD GEBRACHT
Ook veel decentrale overheden zetten in op de transitie naar een circulaire economie. Om meer inzicht te krijgen in de circulaire activiteiten die decentrale overheden uitvoeren, hebben PBL en Royal HaskoningDHV bij een kopgroep van 75 provincies, gemeenten, waterschappen, regio-organen en omgevingsdiensten onderzocht welke activiteiten zij uitvoeren om de transitie naar een circulaire economie te stimuleren.

Een circulaire activiteit is gedefinieerd als de inzet van een beleidsinstrument met als doel om bij te dragen aan de versnelling of realisatie van de transitie naar een circulaire economie. Hierbij onderscheiden we acht types beleidsinstrumenten:

1. Onderzoek
2. Bedrijfsondersteuning en -financiering
3. Circulair inkopen
4. Informatievoorziening
5. Onderwijs
6. Netwerk en informatie-uitwisseling
7. Wet- en regelgeving
8. Ruimtelijke ordening

Deze acht hoofdcategorieën zijn weer opgedeeld in zo'n 60 verschillende type instrumenten met ieder zijn eigen uitwerking.

RIJKE DATABASE MET CA 1.800 ACTIVITEITEN
Bij de groep met 75 koplopers zijn in totaal zo'n 1.800 activiteiten in beeld gebracht en geordend in een rijk gevulde activiteitendatabase. De verantwoording van dit onderzoek en analyse van deze activiteiten staat in het rapport "1800 circulaire overheidsactiviteiten, op weg naar een circulaire economie".

ILLUSTRATIEVE VOORBEELDEN
Vanuit de activiteitendatabase zijn 22 illustratieve en representatieve voorbeelden geselecteerd en in dit boek nader uitgewerkt. Deze zijn enerzijds bedoeld om te inspireren en anderzijds bedoeld om verdiepend inzicht te geven in hoe het beleidsinstrumentarium dat decentrale overheden tot hun beschikking hebben kan worden ingezet in de praktijk.

Voor ieder beleidsinstrument zijn minimaal twee voorbeelden uitgewerkt. Per illustratief voorbeeld zijn beschreven:

- de belangrijkste kenmerken;
- het beoogde effect;
- aanpak;
- huidige status;
- belemmeringen;
- tips van betrokkenen;
- link naar meer informatie.

Daarnaast is ook kort beschreven per beleidsinstrument wat je daarmee kan doen, welke soorten er zijn, waarom je dit beleidsinstrument inzet en wanneer in het transitieproces je dit meestal doet.

Tot slot is gekeken of activiteiten gekoppeld kunnen worden aan een van de vijf transitieagenda's of een r-strategie. De transitieagenda's beslaan vijf geprioriteerde sectoren; Bouw, biomassa en voedsel, maakindustrie, consumptiegoederen en kunststoffen en de R-ladder omvat verschillende strategieën voor het verminderen van het gebruik van primaire grondstoffen; *Refuse & rethink, reduce, reuse, repair, recycle* en *recover*). Zie het rapport CE in kaart 2019 van het PBL voor meer informatie.

VEEL DANK AAN MEDEWERKING BETROKKEN DECENTRALE OVERHEDEN
De illustratieve voorbeelden zijn samen met de betrokken decentrale overheid uitgewerkt. Zonder hun hulp zou dit inspiratieboek niet mogelijk zijn geweest. Onze dank gaat daarom uit naar hun inzet, medewerking en enthousiasme.

WERKPROGRAMMA MONITORING EN STURING CIRCULAIRE ECONOMIE
Dit inspiratieboek is tot stand gekomen in het kader van het Werkprogramma Monitoring en Sturing Circulaire Economie 2019-2023. Dit werkprogramma is een samenwerkingsverband van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), Centrum voor Milieuwetenschappen Leiden (CML), het Centraal Planbureau (CPB), het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM), RVO.nl, Rijkswaterstaat en TNO onder leiding van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL). Het kabinet streeft naar een volledig circulaire economie in 2050. Het doel van het werkprogramma is om de door het kabinet uitgezette koers naar 2050 te kunnen monitoren en te evalueren en de overheid te voorzien van de kennis die nodig is voor de vormgeving of bijsturing van beleid. Meer informatie over het Werkprogramma Monitoring en Sturing Circulaire Economie is te vinden op https://www.pbl.nl/monitoring-circulaire-economie.

Monitoring en Sturing
Circulaire Economie

Beleidsinstrument Onderzoek

Met een onderzoek kan richting worden geven of een "onzekerheid" worden weggenomen. Dit helpt om een besluit te nemen of om focus te kunnen bepalen, een vervolgfase in te zetten of te leren van opgedane ervaringen. Het beleidsinstrument onderzoek wordt vaak in combinatie met andere beleidsinstrumenten ingezet.

WELKE SOORTEN "ONDERZOEK" ZIJN ER?
Onzekerheden zijn er in verschillende "ontwikkelstadia" van beleidsvorming, project of inkoop. Voor iedere fase zijn er derhalve geschikte vormen van onderzoek die gedaan kunnen worden. De tabel hiernaast geeft een overzicht van type onderzoeken die vaak voor stimulering van de circulaire economie worden gebruikt.

WAAROM ZET JE DIT BELEIDSINSTRUMENT IN?
Dit instrument wordt vooral ingezet om nog ontbrekende informatie te verzamelen om een "besluit" te kunnen nemen over welke richting op te gaan of een vervolgfase in te zetten. Daarnaast wordt dit instrument ingezet om te meten of iets werkt of niet en om zo bij te kunnen sturen.

WANNEER ZET JE DIT BELEIDSINSTRUMENT IN?
Onderzoek kunnen in verschillende "ontwikkelstadia" van beleid, project of activiteit worden ingezet. In de beginfase kan dat een verkennend onderzoek zijn, zoals een Grondstofstromenanalyse of marktverkenning. Als al beter bekend is wat er moet gebeuren, kan een haalbaarheidsstudie worden gedaan. Als iets al loopt of is afgerond kunnen (de effecten) worden gemonitord of geëvalueerd. Omdat de transitie naar een circulaire economie nog in de beginfase verkeert, wordt "onderzoek" nu vooral gebruikt om informatie verzamelen ten behoeve van beargumenteerde besluitvorming.

TYPE	UITLEG
Grondstoffen-analyse	Met een grondstoffenanalyse ofwel materiaal-stromenanalyse kunnen de ingaande en uitgaande grondstofstromen in kaart gebracht worden. Een Grondstofstromenanalyse wordt ook wel een "mass flow analysis" genoemd.
Marktverkenning	Een marktverkenning wordt vaak gedaan voorafgaand aan de inkoop van een product, dienst of werk. Met een marktverkenning kan worden ontdekt wat marktpartijen te bieden hebben.
Haalbaarheids-studie	Een haalbaarheidsstudie is het onderzoek en de analyse van het potentieel van een project. Hierbij wordt ook aangegeven welke middelen nodig zijn om het project te kunnen doorvoeren en wat uiteindelijk de slaagkansen zijn.
Monitoring	Monitoring is een onderzoek dat periodiek wordt uitgevoerd om veranderingen te meten. Het proces van monitoring bestaat uit tenminste twee metingen: een nulmeting (de huidige situatie) en een effectmeting (de situatie na een bepaalde tijd).
Evaluatie	Er zijn verschillende vormen van evaluatie. Bij een effectevaluatie wordt gekeken of beleid of een maatregel werkt of effectief is. Een doorlichting onderzoekt de werkzaamheid en doelmatigheid van beleid of een maatregel.
Overig	Er zijn ook nog allerlei andere vormen van onderzoek mogelijk. Deze zijn in dit onderzoek gevat onder de noemen "overig". Het gaat bijvoorbeeld om inventarisaties op een bepaald onderwerp, circulaire businessmodellen of quickscans.

Gemeente Almere: Plasticfabriek

Van de verpakkingsplastics die gemeenten (laten) inzamelen blijft na sortering een “laagwaardige” mix en folie fractie over (ca 50% van het totaal) waar vanuit kunststofproducenten nauwelijks vraag naar is. In Nederland is er nu geen enkel bedrijf dat deze fractie toepast. Het gevolg is dat er een overschot is aan deze plastics en onvoldoende toepassingsmogelijkheden waardoor deze fractie in Europa grotendeels verbrand wordt. Almere wil daar verandering in brengen.

KENMERKEN PLASTICFABRIEK ALMERE	
Overheid	Gemeente Almere
Partners	Save Plastics, Flevoland, MRA, Floriade
Looptijd activiteit	2017-2025
Status	Voorbereiding realisatie Plasticfabriek
Beleidsinstrumenten	Onderzoek Inkoop Bedrijfsondersteuning
Impact project	Ca 2.000 ton plastic recycling/ jaar € 1 – 5 miljoen investering
Transitieagenda	Kunststof
R-strategie	Recycling

BEOOGD EFFECT: LOKAAL KRINGLOPEN SLUITEN

Almere wil een lokale circulaire economie realiseren en Flevoland wil de grondstoffen-leverancier voor de circulaire economie worden. In dat kader wil de gemeente de mix plastics lokaal terugwinnen, recyclen en toepassen in producten die gemeenten, waterschappen en provincies in de MRA kunnen gebruiken in de buitenruimte. Dit levert lokaal banen op, hoogwaardige toepassing van de grondstof (de gemaakte producten kunnen ca 10x gerecycled worden en tot 500 jaar gebruikt worden), minder gebruik van tropisch hardhout en een flinke CO2-winst.

AANPAK: INGEZETTE BELEIDSINSTRUMENTEN

Voor de plasticfabriek Almere zijn de volgende instrumenten ingezet:

Onderzoek	De gemeente heeft een marktverkenning gedaan (welke partijen kunnen een plasticfabriek exploiteren) en diverse haalbaarheidsonderzoeken (onder andere proef productie met Almeerse laagwaardige plastics en businessplannen)
Inkoop	Daarna hebben Almere en Flevoland via de innovatieve aanbestedingsprocedure “Innovatiepartnerschap” een geschikte partij geselecteerd: Save Plastics. Het innovatiepartnerschap omvatte drie onderdelen die in één keer zijn aanbesteed: leveren grondstof (5 of 10 jaar), facilitatie realisatie plasticfabriek en afname van producten uit de Plasticfabriek (5 jaar).
Bedrijfsonder-steuning	Momenteel werkt de gemeente vooral met “Bedrijfs-ondersteuning”: onder andere. facilitatie bij vestiging (locatie en bijdrage huurkosten), facilitatie bij procedures en hulp bij financiering (aanvraag EU Interreg NWE-subsidie).

STRATEGIE REALISATIE PLASTICFABRIEK ALMERE

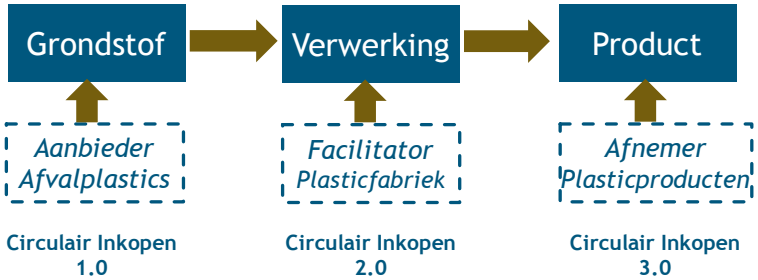

HUIDIGE STATUS PROJECT

In februari 2020 is de EU Interreg subsidie van ca € 1,5 miljoen definitief toegezegd en worden de voorbereidingen voor realisatie getroffen.

BELANGRIJKSTE BELEMMERINGEN

Het vinden van projecten bij Almere en partners om voldoende mix plastic producten te kunnen afzetten is een moeizaam traject. In de planfase is iedereen enthousiast, maar als het concreet wordt, houdt men toch graag vast aan het vertrouwde product en bedrijfsproces in plaats van naar een nieuw circulair product over te stappen.

Daarnaast heeft de gemeente ervaren dat grote marktpartijen in de afvalmarkt niet happig zijn om mee te werken aan een kleinschalig circulair concept. Ook landelijke structuren (nieuwe raamovereenkomst verpakkingen) zijn grote obstakels gebleken, omdat die gericht zijn op schaalvergroting in plaats van een regionale circulaire economie.

MEER INFORMATIE

Links	Aanbestedingsdocumenten Innovatiepartnerschap TRANSFORM-CE Interreg NWE project
Contactpersoon	Johan Luiks (gemeente Almere)

Tips

- Begin aan “de achterkant” door eerst te onderzoeken of er voldoende afzetmogelijkheden zijn. Zonder afzet geen project.
- Investeer in het “meenemen” van collega’s. Ze zijn nodig om een project tot een succes te maken en bij veranderingen is draagvlak niet vanzelfsprekend

Provincie Brabant: Marktconsultatie Circulaire maakindustrie Brabant

De Brabantse maakindustrie heeft toegevoegde waarde van 75 miljard, in heel Nederland is de maakindustrie verantwoordelijk voor 27% van het BBP (Bron CBS 2017). De provincie Brabant wil graag weten wat de kansen voor circulair handelingsperspectief zijn voor deze bedrijven, in samenhang met digitalisering. Hoe ziet een (maak)bedrijf van de toekomst eruit? Wat zijn de gevolgen van het toekomstbestendig maken van deze industrie? En wat is de impact hiervan op CO2-uitstoot en grondstof/ materiaal gebruik.

KENMERKEN MARKTCONSULTATIE CIRCULAIRE MAAKINDUSTRIE BRABANT	
Overheid	Provincie Brabant
Partners	Ministerie van EZK, Provincie Gelderland, Zuid-Holland, Overijssel, TNO, FME, 20 bedrijven in de maakindustrie
Looptijd activiteit	2019-2020
Status	Fase 1 (verkenningsstudie) is eind 2019 opgeleverd. Oplevering van fase 2 (impact assessment) wordt opgeleverd in de zomer van 2020.
Beleidsinstrumenten	Onderzoek Netwerk en informatie-uitwisseling
Impact project	Er zijn bijna 2500 bedrijven in de maakindustrie in Noord-Brabant, bijna 2000 in Gelderland en ruim 1500 in Overijssel Bij de verdiepende studie wordt momenteel de impact van de bedrijven en maatregelen (CO_2, grondstoffen en andere duurzaamheidsimpact via de waarderingsmethodiek IMPACT van TNO) berekend. Budget: Samen met alle 4 betrokken provincies en het ministerie van EZK: 250K.
Transitieagenda	Maakindustrie
R-strategie	Niet specifiek

BEOOGD EFFECT

De provincie ziet schaarste van grondstoffen en klimaatverandering als urgente maatschappelijke problemen. Gevolgen van deze *'wicked problems'* zijn risico's omtrent economische instabiliteit en klimaatopwarming. Het circulair omgaan met productieprocessen is een oplossingsrichting om beide risico's met andere partners te verminderen. In dit onderzoek worden *best practices* en leerpunten hierover opgehaald om deze te delen met maakbedrijven in de breedte en als voeding voor het beleidsvormingsproces.

De provincie heeft daarom twee onderzoeken laten uitvoeren (door TNO, samen met andere partners) om de kansen voor circulair handelingsperspectief bij bedrijven uit de maakindustrie te inventariseren. Voor het eerste onderzoek (fase I) zijn ze bij 80 maakbedrijven in 4 provincies langsgegaan. Hier hebben ze met beslissingsnemers (directie, bestuur) gesproken over waar ze staan en wat ze doen op het gebied van circulair. Voor fase II onderzoeken ze bij 4 bedrijven de impact op gebied van CO2 uitstoot, grondstofgebruik en competenties volgens de IMPACT-waarderingsmethodiek van TNO.

"Het circulair omgaan met productieprocessen is een oplossingsrichting om risico's met partners te verminderen."

AANPAK: INGEZETTE BELEIDSINSTRUMENTEN

Onderzoek	Dit project is een marktverkenning. Anders dan andere marktverkenningen is deze niet uitgevoerd tbv. eigen inkoop maar om te leren welke kansen er in de maakindustrie zijn.
Netwerk en informatie-uitwisseling	De provincie doet dit project in samenwerking met 3 andere provincies en het ministerie van EZK. In dit netwerk wordt informatie gedeeld en van elkaar geleerd.

HUIDIGE STATUS PROJECT

De eerste fase van het project is in oktober 2019 afgerond voor de provincies Noord-Brabant en Gelderland. De verkenning loopt nog bij de provincies Zuid-Holland en Overijssel. Op dit moment is de tweede fase van het onderzoek bezig. Dat wordt deze zomer afgerond en gepubliceerd. Hierna komt nog een derde fase waarin de resultaten worden gedeeld voor opschaling naar andere MKB-bedrijven.

BELANGRIJKSTE BELEMMERINGEN

- Helaas zijn niet alle koplopers die men wil interviewen of onderzoeken betrokken bij het onderzoek. De redenen hiervoor zijn zeer divers, maar tijd en beschikbaarheid vormen de belangrijkste redenen. Ook vertrouwelijkheid van informatie speelt een rol. Van de groslijst van 30-40 bedrijven zijn er 20 bereid gevonden om mee te werken aan de eerste fase.
- Voor het 2e deel van het onderzoek, de impact assessment ga je nog dieper de bedrijfsvoering in. Het kost tijd om bedrijven ervan te overtuigen hieraan mee te doen, gezien de voorwaarden zoals tijdconsumptie en informatievoorziening.
  Wat hierbij een extra uitdaging is, is dat er voor bedrijven nog geen duidelijke definitie van circulaire economie is, en ze niet altijd de urgentie hiervan voelen.

MEER INFORMATIE

Link rapport van de eerste fase van het onderzoek.
Contactpersoon Erik Lammers: ELammers@brabant.nl

Tips

- Het is belangrijk om vertrouwen te kweken, zodat partijen informatie met elkaar gaan delen. Hiervoor is het belangrijk om samen te werken.
- Framing van de circulaire economie kan beter en diverser. Het gaat niet alleen over afval en recycling, maar juist over hoe richt je je bedrijfsprocessen anders in om ervoor te zorgen dat er zo min mogelijk afval is.
- Circulaire handelingsperspectieven kunnen economisch interessant zijn voor bedrijven. Het is van belang om dit ook te onderzoek en te benadrukken bij ondernemingen.

Provincie Gelderland: Grondstoffenatlas

Om van Gelderland een echte circulaire economie te maken, wil de provincie inzetten op een snelle transformatie van de grootste geïmporteerde grondstofstromen naar biobased, circulair en hergebruik. Om deze impact te genereren, moet de provincie eerst weten waar deze impact zit. Een grondstoffenanalyse moet helpen het benodigde inzicht te verkrijgen en helpen om focus aan te brengen in beleidsinspanningen. De Grondstofstromenanalyse is de eerste stap in de beleidscyclus op basis waarvan projecten worden geïdentificeerd en uiteindelijk moet uitmonden in het Gelderse Uitvoeringsprogramma CE.

KENMERKEN CIRCULAIRE ATLAS GELDERLAND	
Overheid	Provincie Gelderland
Partners	Royal HaskoningDHV
Looptijd activiteit	2018-2019
Status	Rapportage opgeleverd
Beleidsinstrumenten	Onderzoek
Impact project	Ca 68 miljoen ton grondstoffen € 50.000
Transitieagenda	Bouw, Biomassa en voedsel, Maakindustrie en Consumptiegoederen
R-strategie	Niet specifiek

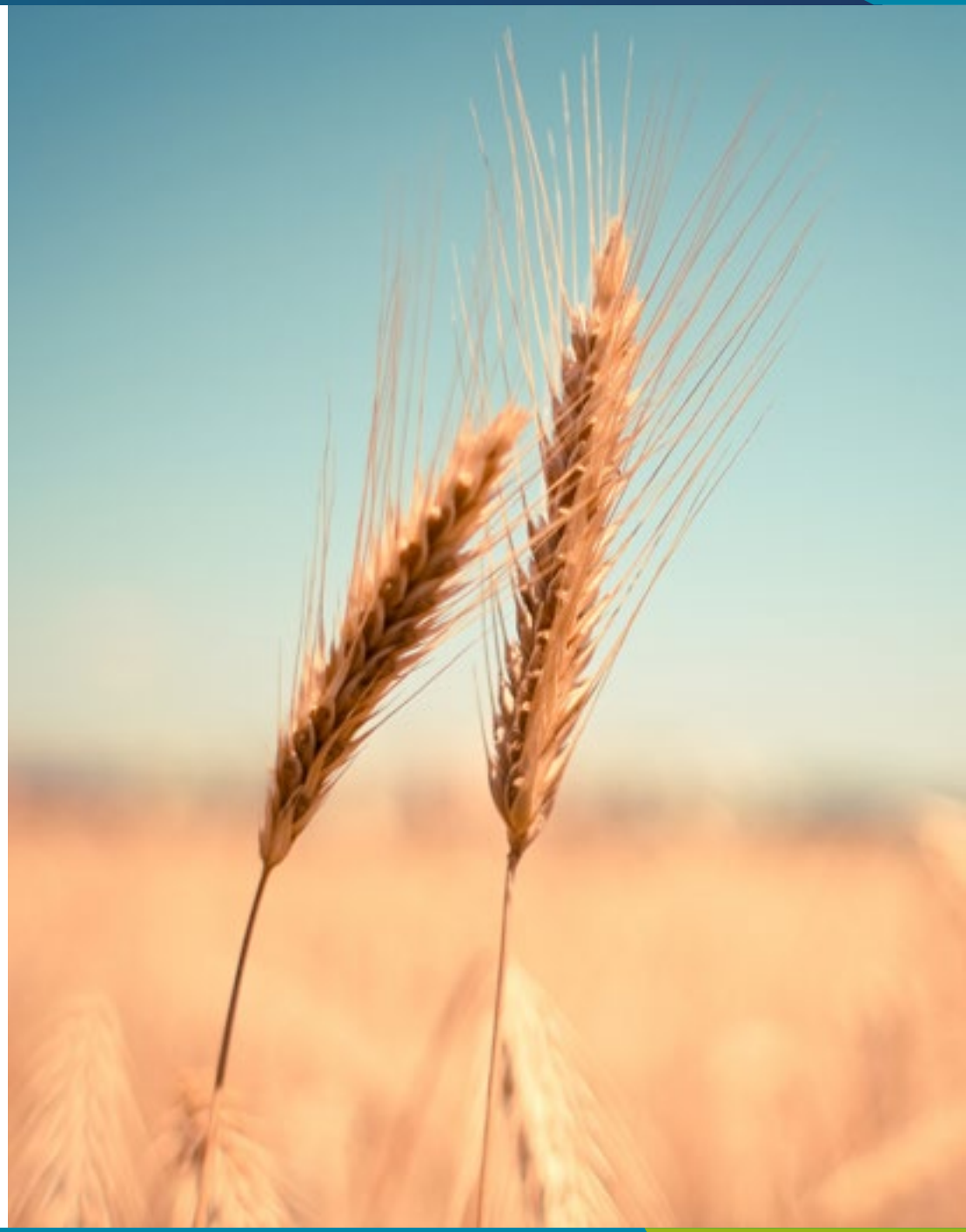

BEOOGD EFFECT: 50% REDUCTIE PRIMAIRE GRONDSTOFFEN
De afgelopen jaren heeft de provincie Gelderland via een aanjaag-programma tientallen circulaire initiatieven ondersteund en ingezet op bewustwording van de noodzaak om de transitie naar een circulaire economie te maken. Nu wil de provincie de volgende slag maken: van aanjagen naar impact genereren en bijdragen aan de doelstelling '50% reductie van het primaire grondstoffenverbruik in 2030'.

In de Circulaire Atlas Gelderland zijn daartoe grondstofstromen in Gelderland in kaart gebracht: 80% van de grondstofstromen bevinden zich in de Agrofood sector (29 Mton) en in de Bouwsector (27 Mton). Ook onderdeel van de Circulaire Atlas zijn 'circulaire opties' om het primaire grondstoffenverbruik terug te dringen. Voor alle actoren tezamen is de opgave binnen de provincie om een reductie van ca 7 tot 15 Mton aan primaire grondstoffen te realiseren. De Circulaire Atlas is een goed communicatiemiddel om intern en extern het gesprek te kunnen voeren en geeft inzicht waar de impact zit en helpt zo de provincie om focus aan te brengen in provinciale beleidsinspanningen.

AANPAK: INGEZETTE BELEIDSINSTRUMENTEN
Voor de Circulaire Atlas zijn de volgende instrumenten ingezet:

Onderzoek	De Circulaire Atlas bestaat uit een grondstoffenanalyse van alle ingaande en uitgaande (afval)stromen in de provincie Gelderland, identificatie van (waarde)ketens en andere relevante kenmerken (zoals arbeidsplaatsen).

HUIDIGE STATUS PROJECT
De Circulaire Atlas is in juli 2019 opgeleverd. Op basis van de Circulaire Atlas van Gelderland hebben gedeputeerde staten in oktober 2019 gekozen voor een brede provinciale aanpak gericht op bedrijven en instellingen die werken met de grootste grondstofstromen in AgroFood, Bouw & Infra, Industrie en Consument & Afval.

BELANGRIJKSTE BELEMMERINGEN
- Er is geen "panklare" data beschikbaar om een grondstofstromen-analyse te kunnen maken. Alleen door te werken met kentallen en afgeleide data kan een beeld gevormd worden.
- De reductiedoelstelling van 50% is ambitieus en zijn alleen samen met andere actoren te realiseren. Die zijn niet altijd eenvoudig te mobiliseren, zeker als de provinciale betrokkenheid/invloed op een sector beperkt is. De vraag is "hoe effectief kan worden bijgedragen".

Figuur: Sectoren met grote grondstofstromen

MEER INFORMATIE

Link	Circulaire Atlas Gelderland
Contactpersoon	Willem Huntink (Gelderland)

Tips

- Maak gebruik van een Grondstofstromenanalyse om meer focus aan te brengen in strategie of beleid voor circulaire economie;
- De omvang van grondstofstromen is een belangrijk aangrijpingspunt voor acties. Het is goed ook andere overwegingen mee te nemen, zoals: schaarste, economische waarde, stikstof en klimaat;
- Communiceer vooraf met partners dat je dit gaat doen en dat de resultaten consequenties (kunnen) hebben voor beleidskeuzes;
- Ook na oplevering rapport goed communiceren: dit is onze scope.

Waterschap Rivierenland – Circulaire Dijkversterking

Waterschap Rivierenland werkt aan circulaire dijkversterking. De Waaldijk bij Gameren moet versterkt worden, omdat er is sprake van piping. Dit houdt in dat water onder de dijk doorstroomt en zanddeeltjes met zich meeneemt. Hierdoor ontstaat een holle ruimte onder de dijk en dit kan leiden tot verzwakking en in het ergste geval het bezwijken van de dijk. Traditioneel wordt een berm aangelegd om de dijk te versterken. Het aanleggen van een berm is echter energie- en grondstofintensief. Waterschap Rivierenland experimenteert met het gebruik van grofzand als circulair alternatief voor de versterking van dijken. Zo wordt een berm van 25 m teruggevoerd naar een barrière van 50 cm en dat is een flinke winst!

KENMERKEN DIJKVERSTERKING BIJ GAMEREN	
Overheid	Waterschap Rivierenland
Partners	Deltares, Hoogwaterbeschermings programma
Looptijd activiteit	2015 - 2021
Status	Op dit moment wordt gewerkt aan de realisatie van een maakbaarheidsproef
Beleidsinstrumenten	Onderzoek Inkoop
Impact project	De milieu impact van deze maatregelen is erg laag vergeleken met andere maatregelen. Gezien in de komende jaren honderden kilometers dijk in Nederland versterkt zullen moeten worden, kunnen deze maatregelen een grote impact hebben.
Transitieagenda	Bouw
R-strategie	Refuse and Rethink

BEOOGD EFFECT

De innovatie is ontstaan vanuit een andere duurzame innovatie om piping tegen te gaan genaamd: Geotextiel. Geotextiel is een filter dat wordt geplaatst aan de binnenranden van de dijk en voorkomt dat zand wordt meegenomen terwijl het wel water toelaat. Hoewel er dus al oplossingen waren om piping te voorkomen, bleef de vraag of het niet nog duurzamer kon en of er geen alternatief was voor het kunststof materiaal (dat om de vijftig jaar vervangen moet worden). Grofzand is daarentegen een natuurlijk materiaal dat niet hoeft te worden vervangen. Zo komt het waterschap dus tot een 100% circulaire oplossing. Het uiteindelijke doel is om de innovatie toe te passen bij de dijkversterking bij Gameren. Hiermee draagt het waterschap bij aan het realiseren van een circulaire economie.

AANPAK: INGEZETTE BELEIDSINSTRUMENTEN

Voor de circulaire dijkversterking zijn de volgende instrumenten ingezet:

Onderzoek	Er zijn meerdere studies uitgevoerd om te onderzoeken of de oplossing haalbaar is. De volgende stap is de maakbaarheidsproef waarin van theorie naar praktijk wordt gegaan.
Inkoop	Waterschap Rivierenland heeft een aanbesteding uitgezet waarop aannemers kunnen reageren voor de uitvoering van de maakbaarheidsproef. Drie aannemers zijn uitgekozen en uiteindelijk zal één aannemer de daadwerkelijke dijkversterking bij Gameren gaan uitvoeren. Het inkooptraject wordt innovatief ingestoken. Zo wordt samen met de aannemers gekeken of ze de benodigde machines kunnen maken.

HUIDIGE STATUS PROJECT:

De verwachting is dat in April 2021 de grofzand barrière kan worden toegepast bij Gameren.

BELANGRIJKSTE BELEMMERINGEN:

- Een innovatieproces gaat gepaard met zowel risico nemende als risico vermijdende partijen en individuen, het is dan ook belangrijk om dit proces goed te begeleiden.
- Eén van de belangrijkste belemmeringen is het overtuigen van de eindbeheerders. De eindbeheerder moet dan ook vertrouwen op de werking van deze nieuwe techniek zonder de innovatie aan het werk te zien (de barrière bevindt zich onder de grond). Om dit vertrouwen te laten groeien heeft het waterschap de denktank monitoring opgezet, waarin nagedacht wordt over wat voor kennis nodig is voor eindbeheerders om dit vertrouwen te winnen.
- Tot slot is het verschil tussen theorie en praktijk een uitdaging. Het is belangrijk om (markt)partijen vroeg in het proces mee te nemen.

MEER INFORMATIE

Link	Dijkversterking Gameren
Contactpersonen	Koen van Gerwen Bastiaan Heutink

Tips

- Wees optimistisch, maar ook realistisch. Innoveren kan ook betekenen dat je er erachter komt dat een innovatie niet haalbaar is.
- Betrek de juiste mensen uit je organisatie vroeg bij een project en zoek naar de benodigde expertise van buitenaf.
- Zie het grofzand niet als wonderoplossing maar als extra middel in de gereedschapskist om piping tegen te gaan.
- Voer grondonderzoek uit om te kijken of de bodemopbouw geschikt is voor een grofzand barrière.

Beleidsinstrument Bedrijfsondersteuning en -financiering

WAT KAN JE MET DIT BELEIDSINSTRUMENT
Uiteindelijk zal de samenleving de transitie naar een circulaire economie moeten maken. Bedrijven hebben daarbij een grote impact. Omdat de transitie naar een circulaire economie nog in de beginfase zit en er voor bedrijven nog veel onzekerheden zijn hoe "rendabel" hierop in te spelen, is "circulair investeren" veelal risicovol. Overheden kunnen met dit beleidsinstrument bedrijven op weg te helpen door financiering mogelijk te maken, risico's weg te nemen of een extra incentive geven om wel te investeren.

WELKE SOORTEN "BEDRIJFSONDERSTEUNING" ZIJN ER?
Dit beleidsinstrument is vooral bedoeld om risico's of knelpunten weg te nemen, zodat voor bedrijven de condities aantrekkelijker worden om te investeren in de transitie naar een circulaire economie. Omdat risico's en knelpunten behoorlijk kunnen verschillen, is er een groot scala aan instrumentarium voor overheden beschikbaar. De tabel hiernaast geeft een overzicht.

WAAROM ZET JE DIT BELEIDSINSTRUMENT IN?
Er zijn twee hoofdredenen voor overheden om het beleidsinstrument bedrijfsondersteuning in te zetten:

1. Het wegnemen van (financiële) risico's en knelpunten voor bedrijven;
2. Het geven van (financiële) incentives om bedrijven in de gewenste (beleidsmatig vastgestelde) richting op te laten bewegen.

WANNEER ZET JE DIT BELEIDSINSTRUMENT IN?
Dit beleidsinstrument wordt vaak ingezet als een overheid al een beleid of strategie heeft opgesteld waarin doelstellingen of koers zijn vastgelegd. Via bedrijfsondersteuning en -financiering kan een overheid zo gericht bijdragen aan deze doelstellingen of koers.

TYPE ONDERSTEUNING	UITLEG
Subsidie:	(Tijdelijke) financiële bijdrage voor het stimuleren van activiteiten die momenteel niet rendabel zijn. Veel subsidies zijn gericht op de "onrendabele top".
Lening:	Geld dat na verloop van tijd moet worden terugbetaald met rente. Vaak tegen een aantrekkelijk rentepercentage. Soms ook nodig, omdat risico's voor gebruikelijke financiers te groot zijn.
Deelneming:	Aandeelhouder worden van een project of bedrijf (overheid wordt mede-eigenaar)
Voucher (ten behoeve van Onderzoek):	Financiële bijdrage vastgelegd in een regeling voor een onderzoek (bijv. haalbaarheidsstudie). Wordt vaak gebruikt om innovatie te stimuleren.
(Revolverend) Fonds:	Fonds met vaak een groot geldbedrag ten behoeve van verstrekken leningen of deelnemingen voor een specifiek doel. Bij een revolverend fonds komt het geld komt weer terug, zodat het opnieuw kan worden ingezet voor leningen/deelneming.
Belasting/heffing:	Belasting/heffing om iets (bijv. een activiteit of afvalstroom) door middel van een belasting minder aantrekkelijk te maken.
Garantie:	Waarborging. Vaak gebruikt in de nieuwbouw. Wanneer er garantie is, wordt het risico voor de initiatiefnemer kleiner (bijv. in de bouw wanneer de bouwondernemer failliet gaat).
Prijsvraag/wedstrijd:	Organisatie van prijsvraag of wedstrijd waarbij de winnaar het product mag verkopen/ waarbij het winnende product of team financiële steun krijgt.
Facilitatie:	De circulaire activiteiten worden overgelaten aan het zelforganiserende vermogen van de samenleving. De gemeente is geen uitvoerende partij maar heeft een coördinerende en faciliterende rol.

Waterschap Vallei en Veluwe – Testlocatie (circulaire)innovatie

Waterschap Vallei en Veluwe heeft een testlocatie op de waterzuivering in Apeldoorn beschikbaar gesteld voor MKB-bedrijven om water gerelateerde innovaties kunnen testen. Hiermee krijgen MKB-bedrijven de kans om hun technologie naar een hoger "Technology Readyness Level" (TRL) te brengen. Dit betreft waterzuiveringstechnologieën, maar ook innovaties voor het creëren van hoogwaardiger reststromen.

KENMERKEN TESTLOCATIE (CIRCULAIRE) INNOVATIE	
Overheid	Vallei en Veluwe
Partners	Scottish Water, Centre of Expertise Water Technology, VITO NV, DVGW Water Technology Center (TZW), French Geological Survey, James Hutton Limited, Scottish Enterprise
Looptijd activiteit	2019-2021
Status	In uitvoering
Beleids-instrumenten	• Bedrijfsondersteuning • Informatievoorziening • Netwerk en informatie-uitwisseling
Impact project	Het consortium investeert 6 miljoen over 4 jaar tijd
Transitieagenda	Niet specifiek
R-strategie	Recycling

BEOOGD EFFECT

Door (circulaire) innovatie te stimuleren met de testlocatie, komt Vallei en Veluwe via een breed netwerk in aanraking met innovatieve technologieën. Dit levert kennis op voor de organisatie, bijvoorbeeld hoe nieuwe technologie in de eigen processen te integreren. Zo kan het waterschap op lange termijn zijn kerntaak effectief blijven vervullen: het leveren van schoon water. Hierbij heeft het waterschap ambities op het gebied faciliteren van lokaal MKB en het stimuleren van circulaire economie, aan beide ambities draagt dit project bij. Ook is het voor het waterschap belangrijk om zichtbaar te zijn in de omgeving.

Met de testlocatie draagt het waterschap bij aan de eigen circulaire ambities, zoals het inzetten op hergebruik van grondstoffen uit afvalwater. Het project maakt deel uit van de Interreg subsidie van het Europese Water Test Network, met verschillende Europese partners die ook testlocaties faciliteren, werkt het waterschap samen met Europese partners. De helft van het project is vanuit EU Interreg gefinancierd. De andere helft wordt door de projectpartners bijgedragen.

AANPAK: INGEZETTE BELEIDSINSTRUMENTEN

Bij dit project zijn de volgende beleidsinstrumenten ingezet

Bedrijfsondersteuning en financiering	Met dit project faciliteert Vallei en Veluwe innovaties van mkb'ers. Ze biedt ondernemers een fysieke locatie bij hun waterzuivering. De innovaties kunnen hier getest worden op het systeem van het waterschap. Ook faciliteert het waterschap de Ondernemers met analyses op het lab.
Netwerk en informatie-uitwisseling	Op Europees niveau wordt grensoverschrijdend samengewerkt in een netwerk van organisaties binnen het Europese Water Test Network. Kennis en ervaringen worden op deze manier uitgewisseld.
Informatievoorziening	Het waterschap denkt met mkb'ers mee over hoe procedures moeten worden doorlopen met betrekking tot veiligheid, bewijsvoeringen, vergunningen, kwaliteitseisen etc.

HUIDIGE STATUS PROJECT

Het project is in juni 2019 begonnen. Bedrijven kunnen niet zomaar starten, maar moeten verschillende procedures doorlopen en bewijsvoering aandragen. Dit voorjaar start het eerste bedrijf met daadwerkelijk testen van een innovatie op de testlocatie. Drie andere bedrijven zitten nog in de procedure.

BELANGRIJKSTE BELEMMERINGEN

- Aansluiting bij een Interreg project biedt vele kansen en nieuwe inzichten door samenwerkingen met Europese partners. Het vergt echter wel een internationale houding (vergaderingen in het Engels etc.), waar je als organisatie rekening mee moet houden.
- Meewerken aan een Interreg project betekent ook dat je aan Europese procedures moet voldoen om rechtmatigheid aan te tonen. Dit betekent dat deelnemende ondernemers tijd moeten investeren in het aanleveren van bewijslast. Sommige bedrijven vallen hierdoor af.
- Het openstellen van een testlocatie is een nieuw concept voor een waterschap. Dit vraagt om een vraag gestuurde werkhouding. Je moet creatief meedenken met mkb'ers en deze werkwijze moet groeien binnen de organisatie. De organisatie leert dit door het te doen.

MEER INFORMATIE

Links
Factsheet Testlocatie
Deelnemen aan de testlocatie

Contactpersonen
Peter-Jan Oene (voor ondernemers)
pvanoene@vallei-veluwe.nl
Edwin de Buijzer (voor overige geïnteresseerden)
edebuijzer@vallei-veluwe.nl

Tips

- Realiseer je als organisatie dat faciliteren van mkb-bedrijven tijd kost. Maak tevoren een inschatting, zodat je hier voldoende tijd aan kunt besteden;
- Om in contact te komen met lokale ondernemers kun je je aansluiten bij regionale netwerken en ondernemersverenigingen of naar beurzen gaan;
- Stel je als organisatie open om anders te werken dan voorheen;
- Laat de wil om te innoveren zien aan de buitenwereld.

Gemeente Tilburg – Makerspaces textielindustrie

In Tilburg zit veel textielindustrie. Als onderdeel van het landelijk samenwerkingsverband Dutch Circular Textile Valley (DCTV) ontwikkelt de gemeente met de regio Midpoint Brabant een MakerSpace waar ondernemers worden gefaciliteerd in de ontwikkeling van circulaire producten. Makerspace wordt het centrale punt voor ondersteuning van nieuwe, circulaire textielindustrie.

KENMERKEN MAKERSPACES TEXTIELINDUSTRIE	
Overheid	Gemeente Tilburg en Midpoint Brabant
Partners	DCTV, BOM, ROM, MOED, provincie Brabant, ERAC
Looptijd activiteit	De gemeente is in 2019 met dit project begonnen. In 2020 wordt de MakerSpace geopend.
Status	De handen zijn ervoor op elkaar, officiële go moment komt binnen afzienbare tijd.
Beleidsinstrumenten	Bedrijfsondersteuning Onderwijs Informatievoorziening Netwerk en informatie-uitwisseling
Impact project	De gemeente investeert 1 miljoen euro. Regiodeal “Make & moves” draagt hier nog 1 miljoen euro aan bij. Daarnaast wordt ingezet op Europese Fondsen.
Transitieagenda	Consumentengoederen Maakindustrie Biomassa en voedsel
R-strategie	Niet specifiek

BEOOGD EFFECT
In en rond Tilburg zit een cluster van textielindustrie. Op dit moment is de textielketen is maar voor 1% gesloten. Dat betekent dat deze keten voor een enorme circulaire uitdaging staat.

Met de Makerspace wil de gemeente een vliegwiel zijn dat de transitie naar een circulaire textielindustrie aanjaagt. Makerspace wil zoveel mogelijk aansluiten bij hetgeen er al is in de regio aan kennisinstellingen, -netwerken en bedrijven. Samenwerken is daarbij essentieel. Daarom worden bestaande initiatieven, zoals een financieringstafel waar financiers samen komen om circulaire initiatieven te financieren, hier samengebracht met nieuwe initiatieven, zoals een fysieke ruimte waar ondernemers kunnen experimenteren, coaches die start-ups begeleiden en andersoortige ondersteuning. Uiteindelijk moet de Makerspace voor kansrijke initiatieven relevante partijen aan elkaar verbinden: start-ups, grote bedrijven, kennisinstellingen en andere organisaties.

"Met de Makerspace wil de gemeente een vliegwiel zijn die transitie naar een circulaire textielindustrie aanjaagt."

AANPAK: INGEZETTE BELEIDSINSTRUMENTEN

Bedrijfsondersteuning en financiering	MakerSpace gaat circulaire textiel initiatieven zoveel mogelijk faciliteren. Op dit moment is er al een 'financieringstafel' waar partijen bijeenkomen om een initiatief te financieren. De gemeente heeft hiervoor een revolverend fonds. Ook helpt MakerSpace bij het vinden van een geschikte locatie.
Onderwijs/innovatie	In MakerSpace wordt samengewerkt met lokale kennisinstellingen en onderwijs. Zoals de Universiteit van Tilburg en het ROC Tilburg. Studenten kunnen bijvoorbeeld een stageonderzoek naar initiatieven doen.

HUIDIGE STATUS PROJECT
Makerspace is een project vanuit regiodeal "Make & Moves". Deze zit nu in de toekenningsfase. De komende twee jaar zal Makerspace langzaam ontwikkeld worden. In 2022 zal het een definitieve vorm krijgen.

BELANGRIJKSTE BELEMMERINGEN
- Bij het inzetten van publiek geld zit er altijd een uitdaging in het verzamelen van de bewijslast dat een initiatief maatschappelijke baten heeft. Je moet zorgen dat je een project op een juiste manier kunt koppelen aan de doelen waar het geld voor gelabeld is.

MEER INFORMATIE

Contactpersonen	Herman Gels hgels.moed@midpointbrabant.nl Geert Kooistra geertkooistra@erac.nl Robert Kint robert.kint@tillburg.nl

Tips

- Zorg voor een publiekstoegankelijke plek waar mensen uit het veld zo kunnen binnenlopen. Faciliteren doe je door mensen met ideeën en energie samen te brengen. Daar moet je geen drempels bij opwerpen.
- Verbind hubs met elkaar, maar spreek ook af welk onderdeel waar komt te liggen. Uiteindelijk moet je toewerken naar een infrastructuur van hubs. Waarbij elke hub een onderdeel is van de circulaire puzzel die samen gelegd moet worden.
- Kijk hiervoor wat er in jouw regio al aanwezig is. Focus je daarop.
- Een belangrijke rol voor lokale overheden zit in het toewijzen van ruimtelijke plekken voor experimenten en initiatieven (bijv. gebouw of terrein). De landelijke overheid kan dit niet.

Gemeente Nijmegen – Gratis circulaire scan voor bedrijven

In de economische visie 2020-2025 is circulaire economie één van de zes actielijnen om de Nijmeegse economie te versterken. De gemeente wil samen met het bedrijfsleven de circulaire economie stimuleren. Hiervoor biedt zij, in samenwerking met de omgevingsdienst, adviesgesprekken aan voor ondernemers om de regelgeving en vergunningen ten aanzien van de circulaire economie uit te leggen. Dit is ook gerelateerd aan het programma Circulaire Kickstart, één van de initiatieven die we samen met ondernemers oppakken. Hierin worden organisaties door een team van samenwerkende ondernemers geholpen om een circulaire businesskans te ontwikkelen en uit te voeren.

KENMERKEN ADVIESGESPREK CIRCULAIR ONDERNEMEN	
Overheid	Gemeente Nijmegen
Partners	Omgevingsdienst Regio Nijmegen (ODRN)
Looptijd activiteit	Start 2020 tot nader te bepalen
Status	In uitvoering
Beleidsinstrumenten	Informatievoorziening Netwerk en informatie-uitwisseling
Impact project	Ondernemers helpen de eerste stappen (in het vergunningverleningsproces) te zetten richting circulair ondernemen
Transitieagenda	Niet specifiek
R-strategie	Niet specifiek

BEOOGD EFFECT: MEER CIRCULAIRE BEDRIJVIGHEID IN DE REGIO

Bestaande en nieuwe bedrijven lopen tegen allerlei zaken aan wanneer ze een nieuw circulair bedrijf willen opstarten of om bestaande bedrijfsprocessen (meer) circulair te maken. De gemeente Nijmegen en de Omgevingsdienst Regio Nijmegen (ODRN) bieden daarom een laagdrempelig en vrijblijvend adviesgesprek aan om te helpen de juiste stappen te zetten. Via het gesprek kan bijvoorbeeld informatie over regelgeving en vergunningen verkregen worden of wordt geholpen bij het leggen van contacten met instanties en netwerken. Bedrijven kunnen online een adviesgesprek aanvragen.

AANPAK: INGEZETTE BELEIDSINSTRUMENTEN

Voor de adviesgesprekken zijn de volgende instrumenten ingezet:

Bedrijfs-ondersteuning	De adviesgesprekken zijn een brede vorm van facilitatie. Hierbij hebben de gemeente en ODRN een coördinerende en faciliterende rol en kunnen optreden als kennispartner.
Netwerk- en informatie-uitwisseling	Onder andere door het gebruik van social media kanalen zijn ondernemersverenigingen in Nijmegen en in de regio actief geïnformeerd.

HUIDIGE STATUS PROJECT

Vanaf februari 2020 kunnen ondernemers in Nijmegen een adviesgesprek aanvragen. Er is geen einddatum vastgesteld aangezien de gemeente en ODRN deze dienst blijvend willen faciliteren. Inmiddels zijn er 5 tot 10 adviesgesprekken gevoerd. De helft van de aanvragen kwam binnen via het online aanvraagformulier. De gesprekken worden gevoerd door medewerkers van de gemeente en omgevingsdienst. De kosten voor gemeente en ODRN betreffen alleen de ingezette uren.

BELANGRIJKSTE BELEMMERINGEN

- Het adviesgesprek is vaak één van de eerste stappen in een traject en niet alle gesprekken leiden uiteindelijk tot een initiatief in de praktijk.
- Het benaderen van de doelgroep blijkt nog lastig. De verzoeken komen vaak ook van ondernemers van buiten de regio of van ondernemers die alleen maar een sparringpartner zoeken. Hierdoor kan wel netwerkkennis gedeeld worden, maar wordt nog geen concrete informatie over vergunningverlening gevraagd.

MEER INFORMATIE

Link Advies bij circulair ondernemen
Contactpersoon Jeroen Jansen (Gemeente Nijmegen)

Tips

- Bied samen met de lokale omgevingsdienst één dienst aan om vragen te kunnen beantwoorden en snelheid in procedures te bevorderen. De ondernemer heeft baat bij korte lijnen en snelle feedback van de gemeente en omgevingsdienst.
- Maak een online aanvraagformulier aan en vraag hier alvast naar het initiatief, de ambities en planning van de ondernemer voor circulaire activiteiten binnen hun bedrijf. Zo kan je beter voorbereid het gesprek aangaan. Dit is een laagdrempelige en goedkope manier om met ondernemers met circulaire plannen in contact te komen.

Beleidsinstrument Circulair Inkopen

WAT KAN JE MET DIT BELEIDSINSTRUMENT
Om de transitie naar circulaire economie te stimuleren, moeten overheden ook zelf het goede voorbeeld geven. Circulair inkopen is hiervoor een geschikt instrument. Volgens de Green Deal Circulair inkopen 2.0 is de essentie van circulair inkopen dat de inkopende partij borgt dat de producent of verwerkende partij de producten, onderdelen of grond-stoffen aan het einde van de levensduur of de gebruiksfase, met behoud van zoveel mogelijk waarde weer in een nieuwe cyclus zal inzetten.

WELKE SOORTEN VAN CIRCULAIR INKOPEN ZIJN ER?
Verschillende productgroepen kunnen circulair worden ingekocht. Deze staan in de tabel hiernaast. Om te komen tot circulair inkopen, is het belangrijk anders naar het inkoopproces te kijken. Circulariteit zit in meerdere processtappen. Of je iets koopt, wat je koopt, hoe je het koopt, van wie je het koopt en hoe je iets afdankt bij einde gebruik.

WAAROM ZET JE DIT BELEIDSINSTRUMENT IN?
Circulair inkopen zet je in om meerdere redenen. Allereerst om zelf als overheid het goede voorbeeld te geven. Ook wordt circulair inkopen gebruikt om een innovatie samen met een bedrijf in de markt te zetten (launcing customer). Tot slot omdat zo ook de inkoopkracht van een overheid kan worden aangewend om de markt in beweging te zetten om andere duurzame en circulaire producten te leveren. Gezamenlijk kopen overheden in Nederland voor € 73 miljard op jaarbasis in!

WANNEER ZET JE DIT BELEIDSINSTRUMENT IN?
Circulair inkopen kan zowel als eerste stap om iets met circulaire economie te doen als uitgewerkt structureel (inkoop)beleid worden ingezet. Er zijn al voldoende goede voorbeelden in Nederland om “te kopiëren”. In 2030 moeten volgens het Uitvoeringsprogramma CE alle overheden 100% circulair inkopen. Veel overheden hanteren een 10% circulair inkopen doelstelling voor 2020.

TYPE INKOOP	UITLEG
ICT inkoop	Binnen de ICT-sector worden de mogelijkheden van inkoop van apparatuur in een circulair systeem met een lagere milieudruk verkend.
GWW inkoop	Bij Grond-, Weg-, en Waterwerken (GWW) betekent circulair oa. dat je materialen hergebruikt en dat werken modulair worden gebouwd, zodat deze met weinig grondstofgebruik kunnen worden aangepast.
Gebouw inkoop	Het circulair ontwikkelen en renoveren van gemeentelijk vastgoed. Zie gebouwen als de grondstofdepots van de toekomst. Gebouwen en installaties modulair bouwen vergroot de mogelijkheid om de onderdelen en grondstoffen in de toekomst goed te hergebruiken.
Energie inkoop	Het inkopen van energie uit volledig hernieuwbare bronnen of inkoop van installaties om zelf duurzame energie op te wekken (zoals zonnepanelen).
Facilitair	Inkoop van producten voor de eigenbedrijfsvoering zoals kantoorartikelen en schoonmaakdiensten. Dit betekent bijvoorbeeld dat meubilair zo lang mogelijk in een behoefte moet voorzien.
Transport	Bij circulair inkopen van transport wordt vooral gekeken naar mobiliteit als een service.
Grondstof leveren	Vooral voor waterschappen zijn er veel kansen om reststromen uit bijv. RWZI-slib te gebruiken als grondstof. Gemeenten en provincies beschikken bijv. over bermgras.

Provincie Flevoland – Circulaire bruggen

Op dit moment wordt gewerkt aan de realisatie van het terrein voor de Floriade (wereldtuinbouwexpo) die in 2022 in Almere plaatsvindt. Het terrein fungeert als "living lab" voor tal van (circulaire) innovaties. De diverse bruggen op het terrein moeten derhalve uiteraard ook circulair gerealiseerd worden. Daarom is een innovatieve "challenge" georganiseerd om twee bruggen circulair in te kopen en realiseren.

KENMERKEN CIRCULAIRE BRUGGEN	
Overheid	Flevoland en Almere
Partners	Floriade, OCAD en Reimert
Looptijd activiteit	2017 - 2022
Status	Opdracht gegund. Voorbereiding realisatie
Beleidsinstrumenten	Onderzoek Bedrijfsondersteuning Circulair inkopen Informatievoorziening
Impact project	Twee bruggen van ca 80 m per stuk € 3,5 miljoen investering bruggen € 0,25 miljoen voor Bruggencampus
Transitieagenda	Bouw
R-strategie	Rethink

BEOOGD EFFECT: CIRCULAIRE BRUGGEN

De provincie en Almere zijn ver buiten de gebaande paden getreden om tot een innovatief aanbestedings- en ontwerpproces te komen voor de realisatie van de twee bruggen. Gedurende het proces is zodanig veel waardevolle kennis en ervaring opgedaan dat "het bruggenteam" heeft besloten om deze te ontsluiten via een opgerichte "Bruggencampus Flevoland-Floriade". De campus is een praktijkgerichte leeromgeving voor innovaties in de bruggenbouw om invulling te geven aan de landelijke vervangingsopgave voor ca 40.000 bruggen in Nederland. Hierbij wordt samengewerkt met onder andere Rijkswaterstaat, Bouwcampus en TU/e.

"De Bruggencampus Flevoland-Floriade campus is een praktijkgerichte leeromgeving voor innovaties in de bruggenbouw."

AANPAK: INGEZETTE BELEIDSINSTRUMENTEN

Voor het traject zijn de volgende instrumenten ingezet:

Onderzoek	Er is uitgebreid marktonderzoek gedaan. Via een Hackathon met 80 deelnemers zijn in 2018 120 potentiele innovaties en 10 brug-concepten gemaakt. Daarnaast zijn vele aannemers en opdrachtgevers gesproken.
Inkoop	Er is meervoudig onderhands aanbesteed waarbij drie partijen zijn uitgenodigd. Zij kregen een vergoeding om te komen tot een ontwikkelplan. Hierbij werd gewerkt in zogenaamde "spints" waarbij de drie teams hun ontwerpen steeds verder konden uitwerken.
Informatie Voorziening	De provincie en gemeente hebben de Bruggencampus Flevoland opgericht om de opgedane kennis te ontsluiten, bestaande bruggen en ontwerpen een 2e leven te geven, een digitale leeromgeving te ontwikkelen en via bijeenkomsten partijen te inspireren en verder te helpen.

HUIDIGE STATUS PROJECT

De "challenge" is gewonnen door Reimert in september 2019. Reimert werkt nu aan de voorbereidende activiteiten. De bruggen moeten in juli 2021 worden opgeleverd. De Bruggencampus is er tot eind 2022.

BELANGRIJKSTE BELEMMERINGEN

- De challenge was zodanig ingevuld dat er sprake was van een open proces met ruimte voor innovaties (bijv. door ruime gunningscriteria). Zo werd gedacht weinig belemmeringen op te leggen, maar in de praktijk vormde dit juist een belemmering, omdat de aannemers deze werkwijze niet gewend waren. Dit leidde tot vertragingen in het proces.
- De sprints waren creatief ingevuld. Bouwbedrijven zijn over het algemeen technisch georiënteerd. Het creatieve proces sloot niet altijd even goed aan bij de technische processen van de aannemers.
- Kennisdelen tijdens een challenge is spannend. Je moet tenslotte deze eerst winnen zonder in je kaarten te laten kijken.

MEER INFORMATIE

Links	Bruggencampus Flevoland Bruggen Floriade
Contactpersonen	Joost Bergers (Flevoland) Sabrine Strijbos (Almere)

Tips

- Gebrek aan afstemming en planning is de grootste oorzaak van faalkosten in de bouw. Zorg daarom voor een (data) platform waar betrokken partijen kunnen communiceren en gegevens kunnen delen.
- Een "statisch" platform met alleen maar aanbod (bijv. 2e leven bruggen) werkt niet. Zorg voor interactie, actieve kennisdeling en betrokkenen die ook echt een belang hebben (bijv. case inbrengen).
- Zorg dat er ook voldoende tijd en aandacht is om "de achterban" van de partijen (aannemers) aan tafel mee te nemen in de innovatieve aanpak. Deze snappen anders niet wat er speelt en kunnen niet tijdig en de juiste informatie en input geven.

Leeuwarden – Launching customer circulaire producten

De gemeente Leeuwarden stimuleert startende lokale ondernemers die een bijdrage leveren aan maatschappelijke opgaven. Dit doet gemeente Leeuwarden door Launching Customer (de eerste klanten) te zijn van hun producten of diensten, of bedrijven te helpen een Launching Customer te vinden. Dit helpt ondernemers om de stap te maken van concept naar praktijk.

KENMERKEN	
Overheid	Leeuwarden
Partners	Lokale bedrijven Netwerkpartners – Vereniging Circulair Friesland en Innovatiepact Fryslân (Inqubator en BeStart) Campussen: Watercampus, Dairy Campus, Energiecampus en RUG Campus Fryslân
Looptijd activiteit	Vanaf 2016, doorlopend
Status	Doorlopend project, met > 15 afgeronde trajecten
Beleidsinstrumenten	Inkoop Daarnaast ook: (niet toegelicht in artikel) Netwerk en informatie-uitwisseling Bedrijfsondersteuning
Impact project	Meer werkgelegenheid en innovatie in regio Leeuwarden en bijdragen aan maatschappelijke opgaven. Budget is tot €10.000 per traject.
Transitieagenda	Niet specifiek
R-strategie	Niet specifiek

BEOOGD EFFECT
Het doel is tweeledig. Aan de ene kant wil de gemeente ondernemerschap en economische ontwikkeling in de regio stimuleren. Aan de andere kant wil de gemeente een bijdrage leveren aan maatschappelijke opgaven. Een mooi voorbeeld waarin beide effecten zijn bereikt is de Hydraloop. Hierin is de gemeente niet zelf launching customer geweest, maar heeft een faciliterende en verbindende rol gespeeld. Hydraloop is een systeem dat huishoudelijk afvalwater zuivert zodat het nog een keer te gebruiken is, bijvoorbeeld voor de wasmachine, douche of WC. In een nieuwe woonwijk zijn deze geïnstalleerd in een aantal huishoudens. Na deze eerste test heeft het bedrijf een vlucht genomen, en het heeft nu veel klanten uit verschillende landen. Vooral in droge landen slaat het systeem aan.

Het initiatief hiervoor ligt bij de afdeling EZ (Economische Zaken). EZ heeft een breed netwerk van startende ondernemers. Deze leert EZ kennen via hun relatiebeheerders, hun innovatiefonds of het coaching programma BeStart dat ze ondersteunen. Voor ondernemers die producten maken met een maatschappelijke toegevoegde waarde kijkt de gemeente of ze dit product zelf zou kunnen afnemen. Als dit past is de gemeente een waardevolle eerste kans voor deze ondernemers. Ze is een betrouwbare partner, die tijd steekt in het testen van het product, en de ondernemer onder de aandacht brengt in persberichten en op sociale media.

AANPAK: INGEZETTE BELEIDSINSTRUMENTEN
In dit project wordt gebruik gemaakt van de volgende instrumenten:

Inkoop	De gemeente is Launching Customer door de producten of diensten in te kopen. De afdeling EZ brengt de ondernemers in contact met de verantwoordelijke afdelingen. De gemeente koopt niets wat ze niet zelf kunnen gebruiken.

HUIDIGE STATUS PROJECT
Het Launching Customership is een doorlopend project. De afdeling heeft hiervoor tot €50.000 per jaar beschikbaar. Op dit moment wordt het klimaatadaptieve systeem RainBlock in een nieuwe woonwijk toegepast.

BELANGRIJKSTE BELEMMERINGEN
- Het kost soms moeite om het product toe te passen in de gemeente. Je moet je interne netwerk hier goed voor gebruiken. Soms past het product niet helemaal. Er moet een match zijn met de functionaliteit die het product biedt en de behoefte van de gemeente op dat moment. Als deze match er dan wel is, is voldoende draagvlak nodig om tot aankoop over te gaan.
- Bij innovatie hoort dat niet alles direct lukt. Zo heeft de gemeente een waterbesparend handwassysteem getest, maar die zorgde voor enige overlast . Dat project werd geen succes, maar heeft de ondernemer wel verder geholpen. Het werken met startende ondernemers vraagt een inspanning van de lokale overheid. Als gemeente kun je deze ondernemers helpen door hen te coachen en nuttige verbindingen te leggen binnen het netwerk.

MEER INFORMATIE

Links	Innovatiefonds Linkedin ondernemend leeuwarden
Contact	Economische Zaken Leeuwarden: economischezaken@leeuwarden.nl

Tips

- Om dit van de grond te krijgen is een klein beetje handgeld nodig om het verschil tussen een gewone aankoop en Launching Customership te overbruggen.
- Maak goed gebruik van je externe netwerk. Wie zijn de ondernemers die je wilt helpen en waar vind je ze?
- Zorg dat je voldoende aandacht voor de ondernemers hebt, om ze in dit proces te begeleiden.
- Geef succesvolle projecten de aandacht die ze verdienen op sociale media en persberichten.
- Zet het project intern goed op de kaart. Weet wat er speelt en bij wie je moet zijn, zodat je vraag en aanbod bij elkaar kunt brengen.

Voorbeeldprojecten Launching Customer

- De plaatsing van de eerste Hydraloop-systemen
- Het toepassen van rioolinspectiesysteem van Acquaint
- Een fietspad van WC-papier met KNN Cellulose
- FungiFarm van Fryslân Fungies voor het kweken van zwammen
- Laptopsleeves van festivaldoeken van Bøkers
- SDG-sessies met Brain Fuel
- Elektrisch vervoersmiddel Carver

Waterschap HHSK – Blueroof

Zodra rioolwater binnenkomt bij een waterzuivering, passeert het een rooster waar de grove materialen achter blijven hangen: het roostergoed. Dit roostergoed, waarvan er jaarlijks in Nederland ca 20.000 ton vrijkomt, bestaat voornamelijk uit hygiënische doekjes. Omdat er geen recyclingmogelijkheden zijn, laten waterschappen deze stroom verbranden. In 2017 tijdens de "BlueCity Circular Challenge" bracht HHSK deze stroom in als "challenge" om deze waardeloze reststroom te verwaarden. Deze challenge werd gewonnen door studententeam genaamd BlueRoof om van het roostergoed een substraat te maken voor groene daken.

KENMERKEN BLUEROOF	
Overheid	Hoogheemraadschap Schieland en Krimpenerwaard (HHSK)
Partners	Blueroof, Aquaminerals en Rotterdam
Looptijd activiteit	2017-heden
Status	Voorbereiding "full scale" pilot
Beleidsinstrumenten	Onderzoek Bedrijfsondersteuning d.m.v. facilitatie Inkoop: Leveren van grondstof Daarnaast ook: (niet toegelicht in artikel) Informatievoorziening
Impact project	ca 5.000 ton roostergoed / jaar Financiële bijdrage HHSK
Transitieagenda	Consumptiegoederen
R-strategie	Recycling

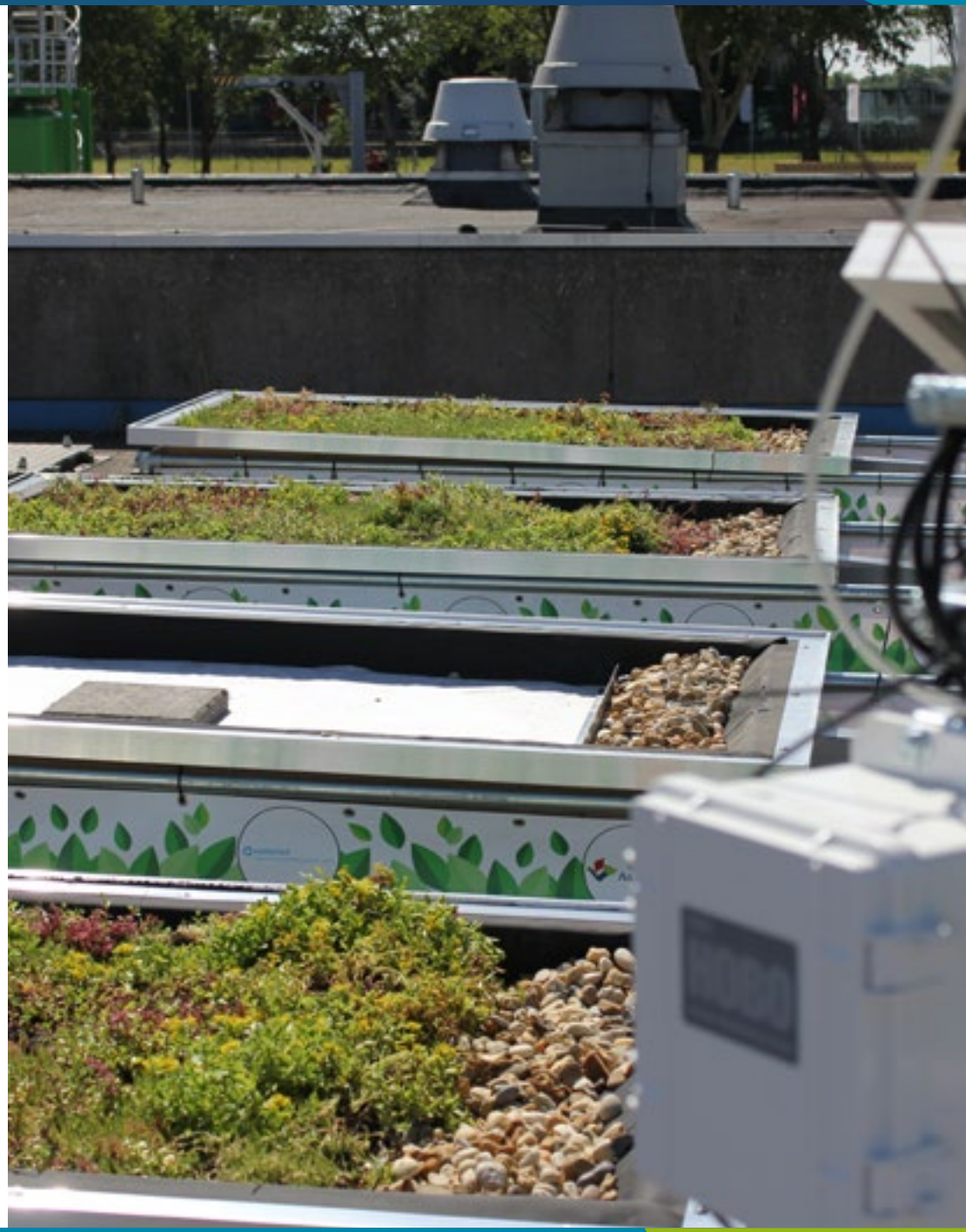

BEOOGD EFFECT: RESTSTROMEN 100% VERWAARDEN

HHSK wil al haar reststromen recyclen. Voor het roostergoed met voornamelijk hygiëne doekjes werkt HHSK hierbij samen met het studententeam dat speciaal hiervoor de startup BlueRoof oprichtte. BlueRoof maakt hiervan een substraat waarop plantjes kunnen groeien ten behoeve van groene daken op gebouwen. Het substraat wordt in enkele pilots getest en doorontwikkeld samen met enkele partners. Bij "proof of concept" wil BlueRoof jaarlijks ca 5.000 ton verwerken.

AANPAK: INGEZETTE BELEIDSINSTRUMENTEN

Voor ontwikkeling van BlueRoof zijn de volgende instrumenten ingezet:

Onderzoek	HHSK heeft een initiële haalbaarheidsstudie laten uitvoeren om het concept verder te onderzoeken. Ook doet HHSK mee aan de pilots en kan BlueRoof gebruik maken van de onderzoeksfaciliteiten van HHSK.
Bedrijfs-ondersteuning	HHSK helpt bij het krijgen van financiering (bij derden) om voldoende middelen te vergaren voor de "full scale" proef. Een deel financiert HHSK wellicht zelf ook mee. Daarnaast kan BlueRoof voor een symbolisch bedrag een locatie op RWZI Kralingseveer huren en gebruik maken van de onderzoeksfaciliteiten.
Inkoop	HHSK levert de grondstof "roostergoed" aan BlueRoof.

HUIDIGE STATUS PROJECT

De proefdaken zijn getest en goed genoeg bevonden om naar "full scale dak" te gaan en dit dak drie jaar uitgebreid te laten testen (bijv. op uitloging). Het beoogde dak is van gemeente Rotterdam. Voor deze full scale proef wordt nu financiering van enkele tonnen gezocht.

BELANGRIJKSTE BELEMMERINGEN

- De grootste belemmering is het verkrijgen van de "end of waste" status van roostergoed. Zonder deze status mag het materiaal niet gebruikt worden als grondstof voor daken. Er wordt aan gewerkt om deze status te verkrijgen. Dat kost veel tijd en levert onzekerheid op.
- Het is nog onbekend of het product concurrerend is qua prijs en kwaliteit ten opzichte van andere "daksubstraten". Hiernaar wordt nu onderzoek gedaan en de businesscase wordt uitgewerkt.
- Het kost minimaal 5 jaar om het concept te ontwikkelen. In de tussentijd kan er veel gebeuren. Er kunnen bijvoorbeeld substituties voor verwerking op de markt komen (zoals verzuring van roostergoed of celluloseterugwinning) of ander beleid bij waterschappen.

MEER INFORMATIE

Link	Blauwdak
Contactpersoon	Alex Sengers (HHSK)

Tips

- Sta open voor nieuwe ontwikkelingen en denk niet gelijk "in het verleden is het al eens onderzocht"
- Laat je niet afschrikken door bestaande wet- en regelgeving
- Wees bewust dat een productontwikkeling jaren duurt en dat langjarig commitment belangrijk is voor succes

Beleidsinstrument Informatievoorziening

WAT KAN JE MET DIT BELEIDSINSTRUMENT
Dit type beleidsinstrument is gericht op het geven van voorlichting en het delen van informatie met anderen. In het kader van de circulaire economie kan dit beleidsinstrument worden ingezet om bewustwording te creëren bij inwoners of bedrijven over het eigen grondstoffenverbruik en om indirect gedrag te beïnvloeden. Ook is het een goed instrument om in te zetten wanneer betrokkenen de transitie naar een circulaire economie willen doorzetten, maar nog niet goed weten wat te doen of waar te beginnen.

WELKE SOORTEN INFORMATIEVOORZIENINGEN ZIJN ER?
Zoals te zien in die tabel rechts, zijn er verschillende manieren om informatie te verstrekken aan inwoners, bedrijven en andere organisaties. De zeven beleidsinstrumenten die hieronder vallen zijn: voorlichtingscampagne, expertisecentrum, nieuwsbrief, brief/folder, informatie-gesprek en het zijn van kennispartner. In de tabel rechts worden deze vormen verder uitgelegd.

WAAROM ZET JE DIT BELEIDSINSTRUMENT IN?
Dit type beleidsinstrument wordt om verschillende redenen ingezet. Enerzijds om meer bewustwording te creëren over (specifieke aspecten van) de circulaire economie. Anderzijds kan het gebruikt worden om, partijen die zich al bewust zijn van de transitie, te ondersteunen in het verder brengen van hun circulaire doelen.

WANNEER ZET JE DIT BELEIDSINSTRUMENT IN?
Informatievoorziening is vaak onderdeel van het (circulaire economie) beleid van een overheid. Een overheid kan hierbij de rol van kennispartner hebben (als het zelf al veel ervaring heeft opgedaan) of actief andere actoren breed informeren (via bijvoorbeeld voorlichtingscampagnes, nieuwsbrieven en folders) of juist heel gericht/specifiek (bijv. via informatiegesprekken).

TYPE INFORMATIEVOORZIENING	UITLEG
Voorlichtingscampagne	Voorlichtingscampagnes worden ingezet om inwoners te informeren over beleid of om gedrag te sturen. Het is bij een voorlichtingscampagne belangrijk dat er van tevoren is nagedacht over de doelgroep, de inhoud van de campagne en de uitvoering.
Expertisecentrum	Centrum waar experts werken op een specifiek gebied binnen de CE. Bij dit centrum kunnen inwoners/bedrijven/ geïnteresseerde informatie inwinnen.
Nieuwsbrief	(Regelmatige) informatieve publicatie over een onderwerp gerelateerd aan de circulaire economie.
Brief/folder	Brief of folder voor inwoners met informatie gerelateerd aan de circulaire economie.
Informatiegesprek	Informatiegesprekken kunnen veelal op aanvraag plaatsvinden met als doel specifieke informatie over te dragen om bedrijven en/ of inwoners verder te helpen.
Kennispartner	Een regionale overheid kan zelf expert zijn op een gebied binnen de CE en hun kennis beschikbaar stellen binnen een kennisnetwerk of daarbuiten.

Provincie Gelderland - Circles

Het EFRO-programma Circles is opgericht door Stichting Kiemt en VNO NCW Midden en is een samenwerking van 12 partijen die zich als cluster hebben gebundeld. Circles is een afkorting van Cluster for Innovation, Redesign of value chains and other Circular (lifecycle) Economy Solutions. De clusters, waarin belangrijke sectoren zoals bouw, maakindustrie en de bio-based sector betrokken zijn, is gefocust op de ondersteuning van inwoners, bedrijven en overheden in Oost-Nederland. De Provincies Gelderland en Overijssel zijn (financieel) partner van dit project.

KENMERKEN PROJECT CIRCLES GELDERLAND	
Overheid	Provincie Gelderland
Partners	Stichting Kiemt, VNO NCW Midden
Looptijd activiteit	2016 - 2019
Status	Afgerond
Beleidsinstrumenten	Bedrijfsondersteuning Informatievoorziening Netwerk en informatie-uitwisseling
Impact project	€ 282,609 EU Subsidie € 217,391 Publieke cofinanciering € 500,000 Private cofinanciering
Transitieagenda	Bouw, Maakindustrie, Biomassa en Voedsel
R-strategie	Niet Specifiek

BEOOGD EFFECT: CIRCULAIRE MARKT IN OOST- NEDERLAND

De initiatiefnemers hebben zichzelf georganiseerd en met succes een voorstel gedaan aan EFRO om de circulaire economie te versnellen. Circles ondersteunt dan ook bedrijven binnen Oost-Nederland in de transitie naar een CE. Hierbij is de wens om een circulaire markt in Oost-Nederland te bewerkstelligen. Dit wordt gedaan door het delen van kennis en het uitbreiden van netwerken. Het doel is om bewustzijn van circulair innoveren te bevorderen, samenwerkingen en kennisdeling te stimuleren en nieuwe innovaties te laten ontstaan.

Tijdens de looptijd van het project zijn meer dan honderd bedrijven ondersteund in de transitie naar een CE. Tevens is er een online benchmark ontwikkeld voor circulair inkopen door gemeenten en zijn masterclass programma's voor inkopers georganiseerd. Er is een workshop methodiek bedacht voor de uitwisseling van reststromen door bedrijven en er zijn meer dan 80 challenges uitgevoerd op circulaire opdrachten van bedrijven door integrale teams van studenten.

AANPAK: INGEZETTE BELEIDSINSTRUMENTEN

Voor het Circles project zijn de volgende beleidsinstrumenten ingezet

Bedrijfs-ondersteuning-	Het project wordt vanuit EFRO-middelen ondersteund. De Provincies Gelderland en Overijsel dragen 500.000 bij aan het programma.
Informatievoorziening	Circles stelt expertise beschikbaar om diensten te verlenen en advies te geven. Er worden lezingen en workshops georganiseerd. Verder beschikken zo over tools en instrumenten die bedrijven verder kunnen helpen.
Netwerk en informatie-uitwisseling	De verschillende betrokken partijen van Circles vormen een netwerk waarin informatie en expertise ook onderling wordt gedeeld. In dit netwerk wordt ook samengewerkt met Universiteit Twente die onder andere een low-cost LCA-methodiek ontwikkelde voor grote maakbedrijven

HUIDIGE STATUS PROJECT

Het project is in 2019 afgerond maar kent een vervolg in het project "Versnellingsimpuls circulaire economie Gelderland". Dit wordt getrokken door de vier partners in Circles netwerk: VNO-NCW, HAN, Saxion en Kiempt. De provincie heeft hiervoor € 0,5 miljoen subsidie gegeven.

BELANGRIJKSTE BELEMMERINGEN

- Er moet voldaan worden aan de regels voor staatssteun, omdat het een subsidie betreft. Gelderland moet dit aan kunnen tonen (deminimus verklaringen zijn nodig). Bedrijven moeten zich in allerlei bochten wringen om dit voor elkaar te krijgen.
- Dat Circles een samenwerking is van 12 verschillende partijen, maakt het een krachtig netwerk. Het breng echter ook een administratieve uitdaging mee voor de partners.

DIT ZIJN DE RESULTATEN VAN CIRCLES TOT JUNI 2020
Meer dan 100 bedrijven ondersteund in de transitie naar een circulaire bedrijfsvoering
Bedrijven zijn op duurzaamheid doorgelicht volgens de zogeheten 6 waarde-soorten methodiek
Ontwikkeling en toepassing van low-cost LCA-methodiek in samenwerking met Universiteit Twente voor grote maakbedrijven
Meer dan 80 challenges uitgevoerd door integrale teams van studenten op circulaire opdrachten van bedrijven
Een online benchmark ontwikkeld voor circulair inkopen door gemeenten en een drietal masterclass programma voor inkopers georganiseerd
Een workshop methodiek ontwikkeld voor de uitwisseling van reststromen door mkb

MEER INFORMATIE

Link	Platform Circles
Contactpersonen	Christian Lorist (Provincie Gelderland - Programmamanager en coördinator netwerk) Willem Hunting (Provincie Gelderland)

Tips

- Probeer administratieve lasten te voorkomen. Vooraf goed nadenken hoe je samenwerkingsprojecten mogelijk kunt maken (nadenken hoe geldstromen gaan lopen, een heeft bijv. BTW plicht, ander niet)
- Denk goed na over hoe je (Europees) geld wilt inzetten en zorg dat CE goed terugkomt in nieuwe EU-programma's (opvolgers van EFRO)
- Ga (tijdig) in gesprek met de "subsidieafdeling" van jouw organisatie om te kijken wat er mogelijk is aan (EU) subsidies voor de CE.

ODMH - In kaart brengen grondstofstromen bedrijventerreinen

ODMH: De omgevingsdienst Midden Holland zet een breed duurzaamheids-instrument in om bedrijventerreinen een cijfer te geven op 18 verschillende duurzaamheidsaspecten. Bedrijventerreinen krijgen ook een cijfer op het gebied van afval en reststromen. Gemeenten kunnen het gebruiken om hun beleid op te enten. Alphen aan den Rijn heeft bijvoorbeeld als doelstelling dat 80% van de bedrijventerreinen in 2020 een 7 of hoger scoren. Daarnaast wordt het gebruikt om het gesprek te starten met ondernemers over het verbeteren van hun prestaties. Nieuw is dat de omgevingsdienst nu een pilot doet met het instrument om een makelaarsfunctie op het gebied van reststromen te vervullen.

Kenmerken Grondstofstromenanalyse Bedrijventerreinen	
Overheid	Omgevingsdienst Midden Holland
Partners	Provincie Zuid-Holland, gemeenten midden Holland, Alphen aan de Rijn
Looptijd activiteit	Vanaf januari 2019
Status	Eind dit jaar een beeld van wat kan en niet kan, in 2021 testen
Beleidsinstrumenten	Onderzoek Netwerk en informatieuitwisseling
Impact project	Optimaal gebruik van reststromen op bedrijventerreinen zo dicht mogelijk bij de bron.
Transitieagenda	Niet specifiek
R-strategie	Niet specifiek

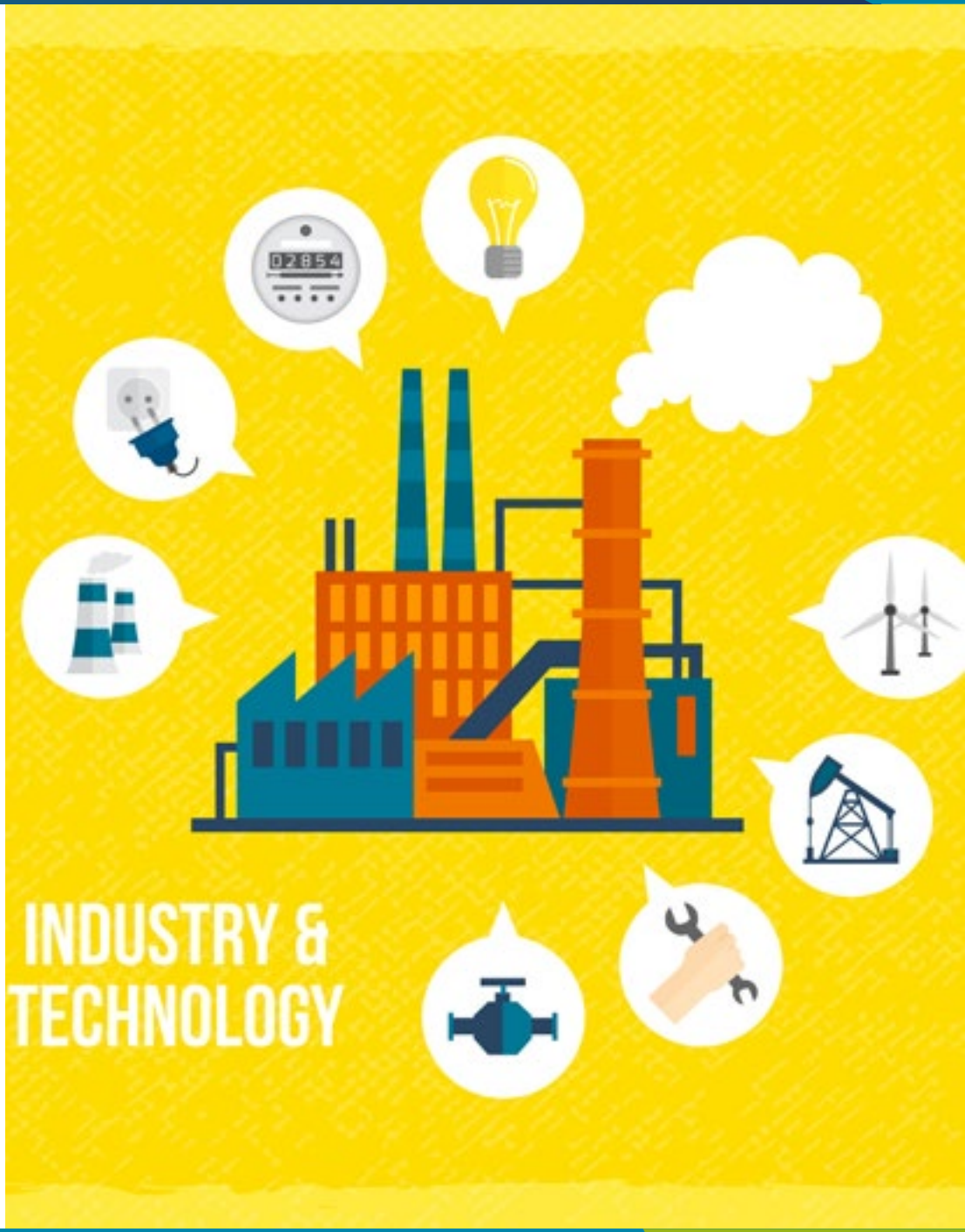

BEOOGD EFFECT

De omgevingsdienst Midden Holland verkent hoe het kan bijdragen aan een circulaire economie. Het werkt hierbij met omgevingsdiensten in de gehele provincie Zuid-Holland samen. Het doel van dit project is kansen in kaart brengen om reststromen/grondstoffen uit te wisselen op een zo kort mogelijke afstand en uiteindelijk om deze uitwisseling te faciliteren.

AANPAK: INGEZETTE BELEIDSINSTRUMENTEN

Bij dit project zijn de volgende beleidsinstrumenten ingezet:

Onderzoek	De omgevingsdienst inventariseert de huidige rest- en afvalstromen op bedrijventerreinen in hun werkgebied. Deze informatie worden samengesteld op basis van statistische data zoals gemeentelijke gegevens en enquêtevragen aan de bedrijven
Netwerk en informatie-uitwisseling	Om het uitwisselen van grondstoffen op gang te brengen, wil de omgevingsdienst uiteindelijk ook een informatie-uitwisseling faciliteren. Daarnaast wordt in een breed netwerk met partners (gemeenten, provincies, andere omgevingsdiensten) kennis gedeeld en van elkaar geleerd.

HUIDIGE STATUS PROJECT

Er is één pilot uitgevoerd om het instrument te gebruiken voor grondstoffen. Daar bleek uit dat de beschikbare informatie over grondstoffen en reststromen nog niet diep genoeg ging. Op dit moment wordt samen met de leverancier onderzocht hoe wel cijfermateriaal van het juiste detailniveau te verkrijgen is. Eind dit jaar verwacht de omgevingsdienst een beeld te hebben van wat wel en niet kan. In 2021 willen ze dit gaan testen.

BELANGRIJKSTE BELEMMERINGEN

- Wat een bedrijf nu in het instrument aangeeft, is welke afvalstromen ze gescheiden afvoeren (zoals metaal, glas, plastic of gft). Om interessant te zijn voor een ander bedrijf dat deze stromen wil gebruiken, is veel meer informatie nodig. Je wil weten wat voor een plastic het is, hoeveel, met welke frequentie het vrijkomt, maar ook welke kwaliteit dit is, en welke additieven zijn toegevoegd. Dan pas heb je kans dat een ander bedrijf zegt “hier hebben wij wat aan”.
- Er wordt geëxperimenteerd met het laden met zoveel mogelijk beschikbare data. Afval moet worden aangemeld in het meldpunt afval. In dit toezichtinstrument wordt een hoop data ingevoerd over bedrijfsafval. De data uit dit instrument mag echter niet zomaar worden gedeeld voor andere toepassingen. Samen met het Landelijk Meldpunt Afval wordt nu onderzocht of en hoe deze informatie toch kan worden toegepast.

MEER INFORMATIE

Links	KortmanDGO – Gezond Bedrijventerrein Bedrijventerrein Schiebroek gooit minder afval weg door uitwisselen reststromen
Contactpersoon	Marc Koene: MKoene@odmh.nl

Tips

- Pogingen om een grondstoffenmakelaar te introduceren zijn ook in het verleden ondernomen. Kijk goed naar de ervaringen uit die periode en gebruik de evaluaties om te bepalen wat wel en niet werkt.

Beleidsinstrument Onderwijs

WAT KAN JE MET DIT BELEIDSINSTRUMENT
De realisatie van een circulaire economie is een leerproces. Het beleidsinstrument Onderwijs omvat dan ook de link tussen 'leren' en 'uitvoeren'. Door onderwijsinstellingen te betrekken bij de transitie én binnen de eigen organisatie en ook aandacht te schenken aan het delen en toepassen van kennis, wordt de transitie naar een circulaire economie gestimuleerd.

WELKE MANIEREN VAN HET INZETTEN VAN ONDERWIJS ZIJN ER?
Zoals te zien in de tabel aan de rechterkant, zijn er verschillende manieren om het beleidsinstrument onderwijs in te zetten. Zo kan er samengewerkt worden met onderwijsinstellingen om kennis te delen en innovatie te stimuleren. Ook het laten geven van trainingen en cursussen aan de eigen organisatie is een manier van onderwijs inzetten als beleidsinstrument.

WAAROM ZET JE DIT BELEIDSINSTRUMENT IN?
Er zijn meerdere redenen om deze beleidsinstrumenten in te zetten. Ten eerste is het een manier om studenten enthousiast te maken over de circulaire economie en zo innovatie ideeën en ontwikkelingen te stimuleren. Verder is het een instrument bedoeld om jong en oud te onderwijzen over het belang van de transitie naar een circulaire economie.

WANNEER ZET JE DIT BELEIDSINSTRUMENT IN?
Dit beleidsinstrument kan worden ingezet in verschillende stadia binnen de transitie. Om een circulaire economie te realiseren, is coöperatie van de gehele samenleving nodig (triple helix). Dit betekent dat ook jongeren het belang van de circulaire economie moeten inzien. Dit type beleidsinstrument focust zich gedeeltelijk op de link met de jongeren uit de samenleving. Verder is het een manier om kennis te delen en bewustzijn te creëren voor de transitie.

TYPE ONDERWIJS	UITLEG
Opleiding/cursus	Enerzijds kunnen regionale overheden betrokken zijn bij de opbouw of invulling van een (gedeelte van) een opleiding bij een kennisinstelling. Tevens kan een overheid haar eigen werknemers (laten) onderwijzen door middel van cursussen en trainingen
Stageplekken	Enkele regionale overheden nodigen studenten van scholen en universiteiten uit om bij hen een stageonderzoek te volgen. Op deze manier kan de regionale overheid kennis vergaren over CE gerelateerde vragen binnen de regio en kan de student kennis en ervaring op te doen met onderzoek binnen de circulaire economie.
Samenwerking	Bij een samenwerking met scholen of universiteiten kan kennis en informatie uitgewisseld worden. Dit is vooral te zien bij kennisnetwerken met een triple-helix structuur.
Ontwikkeling/ innovatie	Het stimuleren van innovatie door het samenwerken met en uitdagen van studenten of onderzoekers van onderwijsinstellingen.
Lesmateriaal	Hierbij wordt lesmateriaal gerelateerd aan de circulaire economie beschikbaar gesteld aan of ontwikkeld voor onderwijsinstellingen
Les faciliteren	Hierbij wordt een les gefaciliteerd gerelateerd aan de Circulaire Economie, bjvoorbeeld met praktijkervaringen of methodes/aanpak.
Excursie	Excursies naar inspiratielocaties of plekken die belangrijk zijn voor de realisatie van een Circulaire Economie zoals excursies naar circulaire werkplekken.

Provincie Drenthe – Noordelijk Innovatielab CE

Veel Drentse Mkb'ers hebben de ambitie om circulair te werken. Het instrumentarium hiervoor was te weinig toegankelijk voor het zetten van de eerste stap. Het Noordelijk Innovatielab Circulaire Economie is de motor om deze eerste stappen aan te jagen. In het lab worden MKB'ers in contact gebracht met groepen MBO, HBO en universitaire studenten die de casus gaan onderzoeken en met een oplossing te komen. Vervolgens worden de MKB'ers geholpen om dit idee ook daadwerkelijk te implementeren, bijvoorbeeld door subsidies. Deze projecten worden weer gebruikt om andere ondernemers te inspireren.

KENMERKEN NOORDELIJK INNOVATIELAB CIRCULAIRE ECONOMIE	
Overheid	Provincie Drenthe & 12 gemeentes
Partners	Onderwijsinstellingen (MBO en HBO), MKB en woningcorporaties
Looptijd activiteit	2016 - 2022
Status	Sinds 2018 een stichting Eind 2019 is het innovatie lab in Meppel geopend.
Beleidsinstrumenten	Onderwijs Bedrijfsondersteuning Netwerk en informatie-uitwisseling
Impact project	Budget: 2 miljoen voor 4 jaar gefinancierd door provincie en bedrijfsleven. 20 projecten
Transitieagenda	NICE werkt op alle transitieagenda's Meeste projecten op TA Bouw
R-strategie	Niet specifiek

BEOOGD EFFECT: CIRCULAIRE ECONOMIE STIMULEREN

Het innovatiecentrum heeft drie doelen. Allereerst wil de provincie de circulariteit in de provincie stimuleren. Daarnaast wil de provincie met NICE ook de economische infrastructuur en innovatiekracht van het Drentse bedrijfsleven stimuleren. Tenslotte voorziet men veel circulaire banen in Drenthe. Met NICE wil de provincie studenten opleiden die hier geschikt voor zijn. Dit werkt: De eerste studenten zijn al aangenomen bij het bedrijf waar ze onderzoek voor hebben gedaan!

AANPAK: INGEZETTE BELEIDSINSTRUMENTEN

Bij NICE worden de volgende instrumenten ingezet:

Onderwijs	Bij NICE wordt vol ingezet op de samenwerking met onderwijsinstellingen. Studenten van verschillende opleidingen en opleidingsniveaus werken samen aan praktijk cases van MKB'ers.
Bedrijfson-dersteuning	NICE biedt financiële ondersteuning aan projecten. Bij innovaties is er altijd een risico dat iets niet lukt. Door financiële ondersteuning te bieden deelt de provincie mee in dit risico.
Kennis- en informatie-uitwisseling	In de Gasfabriek in Meppel is een fysiek lab gevestigd wat als innovatieplatform dient. Hier wordt samengewerkt en worden ideeën uitgewisseld. Ook worden er lezingen en netwerkbijeenkomsten gehouden.

HUIDIGE STATUS PROJECT

In 2018 heeft de provincie € 1,6 miljoen subsidie voor 4 jaar toegezegd. Daarnaast is € 0,4 miljoen door de markt gefinancierd. Dit budget gaat onder andere naar huisvesting, onderzoek apparatuur en communicatie. Eind 2019 is het fysieke lab geopend. Het NICE heeft momenteel 20 projecten lopen. Het grootste project gaat over de bouw van 70 circulaire woningen en de circulaire sloop van 40 woningen.

BELANGRIJKSTE BELEMMERINGEN

- Op mooie woorden is iedereen het met elkaar eens, maar om het project echt van de grond te krijgen, moest flink wat weerstand worden overwonnen. Er moest immers € 2 miljoen op tafel komen. Geld vragen aan 12 verschillende gemeenten bleek lastig. Uiteindelijk is de provincie zelf met een groot deel van het bedrag over de brug gekomen.
- Ondernemers kijken naar elkaar: Vaak beginnen ze pas aan een project als ze zien dat andere ondernemers hier succes mee hebben. Door met businesscases te laten zien dat circulaire projecten winstgevend kunnen zijn, is het gelukt om een grotere groep mee te krijgen.

MEER INFORMATIE

Link NICE webpagina
Contactpersoon Alex van Oosten

Tips

- Laat studenten van diverse opleidingen en niveaus samenwerken
- Verzin het niet alleen, maar betrek andere partijen zoals een bank, de milieufederatie, en lokale bedrijven. Je hebt verschillende invalshoeken nodig.

Provincie Zeeland – Circulair beleven

Het project 'circulair beleven' zet het bouwen van circulaire vakantieverblijven in gang. Het project borduurt voort op twee koploper vakantieparken die een subsidie hebben gekregen om circulaire vakantiehuizen te bouwen. Voorwaarden vanuit de provincie: (1) opgedane kennis wordt vastgelegd én gedeeld en (2) de circulaire vakantiehuizen worden écht gebouwd. Het project wordt nu opgeschaald naar een groep van 20 verblijfsrecreatieve ondernemers. Deze leren van de koplopers en krijgen vouchers van €10.000,- om een plan van aanpak te schrijven. In dit project werkt de Provincie Zeeland samen met de Hogeschool Zeeland, NV Economische Impuls Zeeland, RECRON en het Kenniscentrum Kusttoerisme.

KENMERKEN CIRCULAIR BELEVEN	
Overheid	Provincie Zeeland
Partners	NV Economische Impuls Zeeland, RECRON, het Kenniscentrum Kusttoerisme, Hogeschool Zeeland
Looptijd activiteit	2017 - heden
Status	In uitvoering
Beleidsinstrumenten	Bedrijfsondersteuning Netwerk en informatie-uitwisseling Onderwijs
Impact project	€ 3 – 4 ton investering
Transitieagenda	Bouw
R-strategie	Niet-specifiek

BEOOGD EFFECT
Niet denken, maar leren door het te doen is het credo. De provincie helpt ondernemers met het bouwen van circulaire vakantieverblijven. De doelen van het project: er wordt concreet gebouwd én er wordt kennis opgedaan, vastgelegd en gedeeld. Daarnaast hecht de provincie veel waarde aan het betrekken van het onderwijs bij circulariteit. Studenten dienen in 'circulaire banen' terecht te kunnen komen. De focus ligt op de verblijfsrecreatieve sector. Dit is een grote en groeiende sector in zeeland. Op korte termijn is zichtbaar resultaat én impact te behalen.

"De provincie helpt ondernemers met het bouwen van circulaire vakantieverblijven."

AANPAK: INGEZETTE BELEIDSINSTRUMENTEN
Om dit te realiseren zijn de volgende beleidsinstrumenten ingezet:

Onderwijs	Het betrekken van het onderwijs is van groot belang voor de provincie. In dit project wordt samengewerkt met het kennisnetwerk kusttoerisme. Tevens begeleidt de provincie afstudeerders van de Hogeschool Zeeland die onderzoek doen naar circulair bouwen in de verblijfs-recreatiesector. De opgedane kennis wordt ingebracht in concrete projecten en gedeeld met het kennisnetwerk.
Netwerk en informatie-uitwisseling	De provincie faciliteert het ontstaan van een kennisnetwerk tussen de verschillende partijen. De provincie faciliteert onder andere informatiegesprekken, masterclasses en kennissessies.
Bedrijfson-dersteuning	De provincie heeft eerder de twee koplopers ondersteund met subsidie. Voor het netwerk van 20 parken zijn vouchers beschikbaar waarmee ze circulaire kennis kunnen inhuren, mits ze concreet aan de slag gaan.

HUIDIGE STATUS PROJECT
De eerste circulaire vakantieverblijven zijn gerealiseerd in de koploper parken. In het bredere netwerk zijn er vier contracten ondertekend en zijn meerdere partijen geïnteresseerd.

BELANGRIJKSTE BELEMMERINGEN
- De ondernemers waren heel enthousiast tijdens de inspiratiesessie. Toch bleek het lastig om de stap te zetten om zelf aan de slag te gaan. In de praktijk laten zien dat het kan is heel belangrijk.
- Bij de start van de koploperprojecten is het niet gelukt om Europese subsidies te verkrijgen. Subsidieregelingen bleken meer toegesneden op innovatie producten in plaats van innovatieprocessen. De provincie betaalde hierdoor het gehele project zelf.

MEER INFORMATIE
Link Impuls (Uitvoerder van het project)

Tips

- Maak een project zo concreet mogelijk. Begin klein en zorg dat de kennis en leerpunten uit (andere) projecten wordt gedeeld.
- Benut bestaande netwerken die al wat willen met de CE en versterk ze. Zet bedrijven die al circulair bezig zijn in het zonnetje.
- Gebruik de ervaringen van 'buiten' om ook zelf als overheid het goede voorbeeld te geven en aan de slag te gaan.

Beleidsinstrument Netwerk- en informatie-uitwisseling

WAT KAN JE MET DIT BELEIDSINSTRUMENT
Dit type beleidsinstrument focust zich op de uitwisseling van kennis en informatie en het met elkaar in contact brengen van verschillende partijen en sectoren. Zo kunnen er ervaringen worden gedeeld, kan er van elkaar worden geleerd en kan men met elkaar aan de slag om de transitie naar een circulaire economie te realiseren.

WELKE SOORTEN "NETWERK- EN INFORMATIE-UITWISSELING" ZIJN ER?
Het stimuleren van netwerken en het uitwisselen van informatie kan op verschillende manieren. In de tabel rechts zijn voorbeelden hiervan te vinden. Zo wordt er voor de uitwisseling van kennis gebruik gemaakt van kennisnetwerken, platformen en seminars of congressen. Het creëren van netwerken wordt veelal gedaan door het houden van netwerkbijeenkomsten.

WAAROM ZET JE DIT BELEIDSINSTRUMENT IN?
Met de inzet van deze beleidsinstrumenten kunnen partijen elkaar vinden en helpen om (samen) een stap verder te komen. Tevens kan inspiratie worden opgedaan voor nieuwe ontwikkelingen en innovaties. Bij veel innovaties en transities is het belangrijk om "out of the box" te denken. Via dit beleidsinstrument kunnen partijen ook met anderen van buiten het vertrouwde netwerk in contact komen en daarmee komen ook nieuwe oplossingen in beeld.

WANNEER ZET JE DIT BELEIDSINSTRUMENT IN?
Het delen van informatie en ervaringen is in het bijzonder belangrijk aan het begin van de transitie, de fase waar we ons nu in bevinden. De verbindingen en kennis die nu worden gemaakt en uitgewisseld, kunnen als katalysator dienen en de transitie naar een volgende fase brengen. Niet voor niks wordt dit beleidsinstrument vaak ingezet door decentrale overheden.

TYPE NETWERK EN INFORMATIE-UITWISSELING	UITLEG
(Online) platform	Een (online) platform kan gebruikt worden om informatie te verstrekken en uit te wisselen. Dit gebeurt meestal via een digitale omgeving zoals een website of app.
Netwerkbijeenkomst	Netwerkbijeenkomsten zijn bijeenkomsten waarin partijen binnen óf tussen verschillende sectoren, met elkaar in contact worden gebracht. Op deze manier kunnen informatie en ervaringen worden uitgewisseld en kan samen worden gezocht naar nieuwe mogelijkheden en samenwerkingsverbanden om de transitie te versnellen.
Seminar/congres	Seminars en congressen zijn bijeenkomsten waarin, vaak door meerdere sprekers, kennis wordt gedeeld in het kader van de circulaire economie. Hierbij kan de circulaire economie zelf centraal staan of specifiekere onderwerpen zoals circulair bouwen.
Kennisnetwerk	Kennisnetwerken kunnen voorkomen tussen verschillende groepen in de samenleving. Zo zijn er kennisnetwerken met een triple-helix structuur waarin zowel onderwijs, overheid als bedrijfsleven informatie uitwisselen. Ook kan een kennisnetwerk binnen een bepaalde sector worden opgericht zoals de beton sector.
Lobby	Lobbyen bij beleidsmakers van andere overheidspartijen om zo middelen beschikbaar te maken voor de realisatie van circulaire projecten of belangen (bijv. t.a.v. wet- en regelgeving) te behartigen.

Regio Foodvalley – Living Lab

In 2018 ontstond vanuit een aantal ondernemers en instellingen in de regio Foodvalley een roep om de CE sterker neer te zetten. Door de initiatiefnemers is toen een programma opgezet dat nu 50+ partners heeft, waaronder veel ondernemers, MBO, HBO en WO-instellingen en alle gemeenten in de regio. Doel van het programma is met elkaar te leren, innoveren en experimenteren. Het centrale instrument van het living lab is zogeheten "werkplaatsen" – thematische groepen met ondernemers, aangevuld met expertise vanuit overheid en onderwijs. Werkplaatsen komen vier keer per jaar samen voor kennisuitwisseling en inspiratie. Het doel is om uit de werkplaatsen ook echt gezamenlijk projecten voort te laten komen. Het Living Lab wordt gezamenlijk door alle partners gefinancierd.

KENMERKEN NOORDELIJK INNOVATIELAB CIRCULAIRE ECONOMIE	
Overheid	Regio Foodvalley
Partners	In het Living Lab werken 50+ partners uit overheid, bedrijfsleven en kennisinstellingen samen
Looptijd activiteit	2019 - 2022
Status	Begin 2019 is het Living Lab gestart
Beleidsinstrumenten	Netwerk en informatie-uitwisseling Bedrijfsondersteuning Onderwijs Onderzoek
Impact project	Totale begroting jaarlijks ca. 2 ton
Transitieagenda	Met name: Bouw Voedsel/biomassa Industrie

BEOOGD EFFECT

Het beoogde effect van het Living Lab is om samen in de 'triple-helix' CE in de regio op de kaart te zetten en te versnellen. Het mooie aan de regio is dat er al veel samenhang is in de regio: 80% van de bedrijven is werkzaam in de agrofoodketen of is daaraan gerelateerd. Het hoge kennisniveau van de regio is niet in het minst te danken aan de aanwezigheid van Wageningen UR en de campus met internationale bedrijven. De regio is van oudsher een agrarisch gebied dat sterk verweven is met de logistieke en verwerkende industrie. Deze nauwe samenwerking in de keten is een goede voedingsbodem voor circulaire projecten.

AANPAK: INGEZETTE BELEIDSINSTRUMENTEN

Netwerk en informatie-uitwisseling	De thematische werkgroepen vinden 4 keer per jaar plaats. Speerpunt daarbij is kennisuitwisseling, elkaar inspireren en opzetten van gezamenlijk projecten. Het living lab zelf is geen fysieke plek, de projecten vinden plaats bij de bedrijven en kennisinstellingen.
Onderwijs	In de Living labs wordt intensief samengewerkt met onderwijsinstellingen. Bijvoorbeeld d.m.v. stages, onderzoeken en de inbreng van studenten in projecten. Om te zorgen dat de vragen op de juiste plek komen is er een onderwijsloket.
Onderzoek	Binnen de werkplaatsen wordt onderzoek gedaan, bijvoorbeeld naar reststromen in de regio.

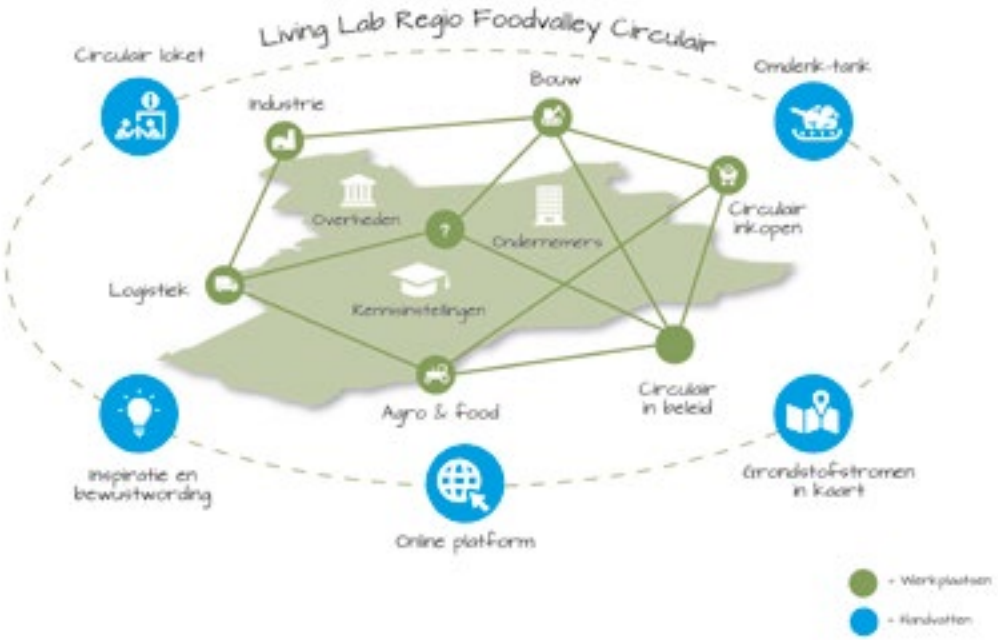

HUIDIGE STATUS PROJECT

Op dit moment zijn er vier werkplaatsen actief op de thema's bouw, voedselverspilling, het meten van circulariteit en circulair inkopen. Binnenkort gaan ook de thema's waterstof en industrie van start. Er worden koppelingen tussen ondernemers en onderwijs gemaakt en verschillende bijeenkomsten georganiseerd voor informatieverstrekking en koppeling van projecten.

BELANGRIJKSTE BELEMMERINGEN

- Het is lastig om de partners erbij te houden. Hoe bedien je alle verschillende wensen? Hierom wordt veel tijd aan relatiemanagement besteed. Daarom blijft er soms te weinig capaciteit over voor het werven van nieuwe partners. Het helpt hierbij wel heel erg dat er een bestuurder is vanuit de bedrijvenkring. Die komt overal makkelijker binnen.
- Samenwerken in een triple helix is soms lastig. Alle drie de kolommen hebben hun eigen structuren en belangen. Je moet flink investeren om dat te verenigen.

MEER INFORMATIE

Link	www.regiofoodvalleycirculair.nl
Contact	secretariaat@regiofoodvalley.nl

Tips

- CE staat nog in de kinderschoenen. De prikkel voor bedrijven om aan de slag te gaan, is soms nog weinig zichtbaar. Je hebt enthousiaste partners nodig om verder te komen.
- Ondernemers laten zich het meeste bewegen door andere ondernemers. Vertel het verhaal van andere ondernemers.
- Zorg dat je goede spin-in-het-web mensen vindt, zeker richting ondernemers. Dit helpt bij het organiseren van een 'coalition of the willing'.

MRA – netwerken geprioriteerde stromen

De MRA-netwerken voor geprioriteerde stromen zijn kennisnetwerken waarin wordt verkend welke business cases mogelijk zijn waarvoor samenwerking op de MRA schaal een belangrijke voorwaarde is. Dit komt voort uit de MRA-agenda die twee jaar geleden door bestuurders van de onderliggende overheden is afgesproken. Hierin zijn een aantal stromen voor de circulaire economie geprioriteerd. Dit zijn met name stromen die voortkomen uit het huishoudelijk afval. Naast de kennisnetwerken gericht op de geprioriteerde stromen zijn er ook netwerken gericht op circulair inkopen en het wegnemen van belemmerende wet- en regelgeving.

KENMERKEN NETWERKEN VOOR GEPRIORITEERDE STROMEN MRA	
Overheid	Metropoolregio Amsterdam
Partners	32 gemeenten, 2 provincies en vervoerregio
Looptijd activiteit	Vanaf 2018
Status	De netwerken maken nu de transitie van verkennen naar concrete plannen.
Beleidsinstrumenten	Netwerk en informatie-uitwisseling Onderzoek
Impact project	In de MRA werken 32 gemeenten in 2 provincies samen aan een circulariteit en duurzaamheid.
Transitieagenda	Alle
R-strategie	Niet Specifiek

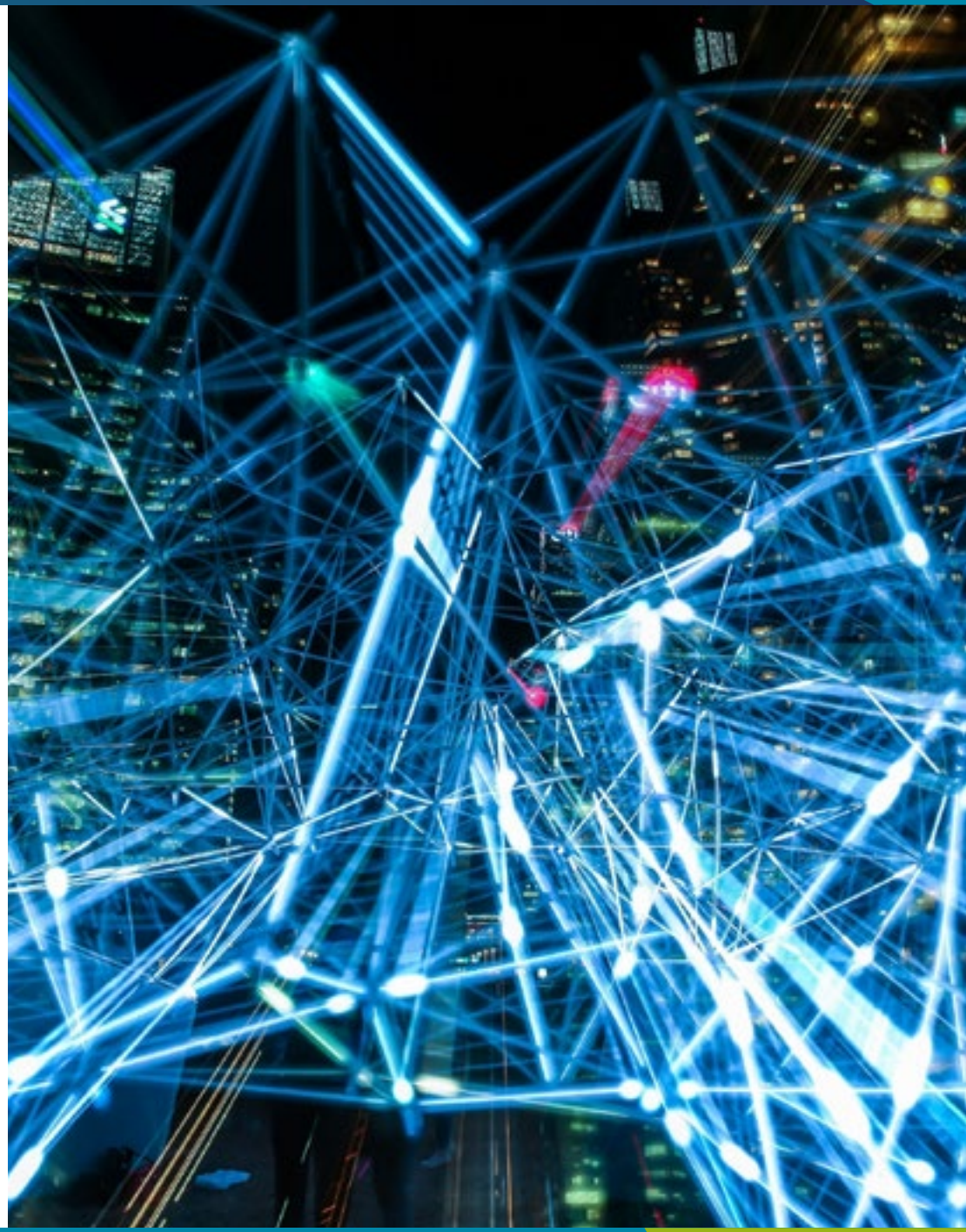

BEOOGD EFFECT

Het primaire doel van de netwerken is kennisdeling tussen de ambtenaren uit de verschillende gemeenten. Dit voorkomt dat elke overheid afzonderlijk aan het denken en leren slaat over de ontwikkeling van waardeketens rond dezelfde stromen. Daarnaast wil de MRA met de netwerken ook gezamenlijk optrekken richting ketenpartners. Ze wil een 'level-playingfield' creëren, bijvoorbeeld door marktuitvragen gelijk te trekken, zodat circulaire ondernemers niet in elke gemeente aan andere eisen hoeft te voldoen. Uiteindelijk worden de netwerken benut om te komen tot businesscases waarvoor samenwerking op MRA schaal en belangrijke voorwaarde is. Bijvoorbeeld om een specifieke stroom uit meerdere gemeenten samen circulair te verwerken.

"Het primaire doel van de netwerken is kennisdeling tussen de ambtenaren uit de verschillende gemeenten."

AANPAK: INGEZETTE BELEIDSINSTRUMENTEN

Netwerk en informatie-uitwisseling	De netwerken zijn platforms waar kennis wordt gedeeld zoals good practices. Mensen treffen en vinden elkaar en zoeken elkaar ook weer op. Uit die werkgroepen komen weer projecten voort.
Onderzoek	Binnen de netwerken wordt gezamenlijk onderzoek gedaan, bijvoorbeeld naar reststromen in de regio en nieuwe businesscases. Ook wordt er gekeken naar vraagstukken als duurzaamheid in de hele keten en hoe je de ontwerpkant van producten kunt aanpassen.

HUIDIGE STATUS PROJECT

De netwerken lopen nu 2 jaar, en maken steeds meer de transitie van verkennen naar concrete plannen. In de werkgroep circulair inkopen is bijvoorbeeld eerst een roadmap circulair inkopenontwikkeld, en is men nu bezig om voor een aantal inkoop pakketten gezamenlijk circulaire inkoopcriteria te maken. In de werkgroep luiers is de basis gelegd voor een MRA brede business case voor het inzamelen en verwerken van luiers. Datzelfde geldt voor de werkgroep moeilijk recyclebaar plastic.

BELANGRIJKSTE BELEMMERINGEN

- Het maken van goede businesscases is niet eenvoudig. Je hebt écht expertise nodig op het gebied van financial engineering. Hierbij helpt het om de weg te vinden naar partijen en investeerders (zoals InvestMRA) die hier wel verstand van hebben.
- Een andere belemmering is het beeld dat je monopolisten in het zadel helpt terwijl je koplopers stimuleert. Goede communicatie is hierbij heel belangrijk.

MEER INFORMATIE

Link https://mraduurzaam.nl/circulair/
Contactpersoon Yolanda Musson

Tips

- Begin met de onderwerpen, waar de energie zit om samen op te trekken, en waar de meerwaarde van samen optrekken wordt gezien.
- Samenwerken met regiopartners kost tijd voordat er iets uit komt. Het is van belang dat betrokken overheden voldoende mensen en middelen beschikbaar stellen om samenwerking mogelijk te maken.

Geprioriteerde stromen

- Moeilijk recyclebaar plastic
- Textiel (maakindustrie)
- Luiers (consumptiegoederen)
- Biomassa
- Bouw & Sloopmaterialen
- E-waste (maakindustrie)

Amersfoort - Netwerkbijeenkomsten circulaire economie

De gemeente Amersfoort heeft de ambitie om een koploper te zijn in de transitie naar een circulaire economie. Als koploper organiseert de gemeente de afgelopen jaren netwerkbijeenkomsten op verschillende aandachtsgebieden van circulaire economie. Sinds 2017 organiseert de gemeente ca 6 bijeenkomsten per jaar. De bijeenkomsten zijn gericht op het bedrijfsleven, maar toegankelijk voor iedereen. De eerste netwerkbijeenkomsten werden gekenmerkt door algemene thema's maar sinds kort hebben de bijeenkomsten een meer inhoudelijk karakter zoals; circulariteit binnen de beton sector. De meeste deelnemende partijen zijn bouwbedrijven, maar de focus ligt niet alleen op de bouwsector. Zowel innovatieve start-ups, als gevestigde bedrijven, groot en klein doen mee.

KENMERKEN NETWERKBIJEENKOMSTEN CIRCULAIRE ECONOMIE	
Overheid	Gemeente Amersfoort
Partners	De eerste twee jaar samen met VNO-NCW Midden, nu zelfstandig.
Looptijd activiteit	2017, doorlopend
Status	In uitvoering
Beleidsinstrumenten	Onderzoek Netwerk en informatie-uitwisseling
Impact project	2 netwerkbijeenkomsten per jaar met ca 50-60 deelnemers 4 kleinschalige bijeenkomsten per jaar met ca 15-20 deelnemers per bijeenkomst.
Transitieagenda	Niet specifiek, focus op Bouw
R-strategie	Niet Specifiek

BEOOGD EFFECT

Het houden van netwerkbijeenkomsten wordt gezien als een middel dat bijdraagt aan het realiseren van beleidsambities van de gemeente zoals afvalloos in 2030 en volledig circulair in 2050. De netwerken hebben als doel het creëren een voedingsbodem voor bedrijven die aan de slag willen met de circulaire economie en het motiveren van bedrijven die nog niet zo ver zijn. De bijeenkomsten worden gezien als een eerste stap om later succesvolle circulaire projecten te creëren. De bijeenkomsten geven informatie over wie de koploperbedrijven zijn en waar kansen en energie zitten om met CE aan de slag te gaan. Daarnaast leiden de bijeenkomsten tot het versterken van onderlinge relaties en is het een manier om algemene informatie te delen met de deelnemers.

AANPAK: INGEZETTE BELEIDSINSTRUMENTEN

Netwerk en informatie-uitwisseling	Een netwerkbijeenkomst van de gemeente Amersfoort begint met een aansprekende spreker. Dit is de mogelijkheid voor de gemeente om met een boodschap een grote groep ondernemers te inspireren. Daarna is er een werksessie die zich focust op concrete mogelijkheden rond het inhoudelijk thema van de bijeenkomst. Daarna is er uiteraard een borrel voor de informele contacten tussen bedrijven.
Onderzoek	Voor de organisatie van de bijeenkomsten heeft de gemeente onderzoek gedaan naar de thema's waarop ze het meeste impact kan behalen. Welke bedrijvigheid zit er in Amersfoort, wat zijn grote opgaven voor komende jaren en welke sector heeft de meeste potentie. Hier kwam uit dat 80% van de economische potentie in de bouwsector zit.

"De netwerkbijeenkomsten trekken zo'n 50-60 deelnemers per bijeenkomst."

HUIDIGE STATUS PROJECT

De gemeente organiseert op dit moment 2 bijeenkomsten per jaar zelf, en sluit als partnerlid aan bij 4 bijeenkomsten die Cirkelstad organiseert. De eerste netwerkbijeenkomsten in 2017 trokken 20-30 man, nu is dit zo'n 50-60 deelnemers per bijeenkomst. In het begin waren de bijeenkomsten gericht op CE in zijn algemeenheid, nu ligt de focus per bijeenkomst echt op een specifiek thema en bedrijfstak, bijvoorbeeld beton.

BELANGRIJKSTE BELEMMERINGEN

- Een van de uitdagingen is het vergaren van een actueel adressenbestand om de juiste personen van bedrijven uit te nodigen. Dit wordt bemoeilijkt door de huidige privacywetgeving. Amersfoort lost dit op door naast een directe mailing de uitnodiging op algemene plekken te zetten zodat geïnteresseerde zichzelf kunnen aanmelden.
- De gemeente ziet dat er nog altijd kennis en ervaring ontbreekt op het gebied van circulaire economie bij een deel van de ondernemers.

MEER INFORMATIE

Link Amersfoortduurzaam.nl
Contact duurzamestad@amersfoort.nl

Tips

- Combineer de netwerkbijeenkomsten met doelen en ambities uit andere gemeentelijke programma's. De bijeenkomsten moeten toewerken naar een bepaald doel.
- Let er bij het organiseren van netwerkbijeenkomsten op dat er een combinatie is van themagerichte- en algemene bijeenkomsten.
- Bij sommige thema's zoals beton, kan de gemeente vertellen wat ze zelf doet en welke ambitie ze heeft. Zo gaat Amersfoort over 2 jaar alles circulair uitvragen. Dit stimuleert bedrijven om zich te organiseren en een passende circulaire propositie te ontwikkelen.

Gemeente Nijmegen - Circulaire Raad Rijk van Nijmegen

De prijs voor European Green Capital in 2018 heeft in Nijmegen vele circulaire initiatieven aangewakkerd. De voortzetting van het European green capital netwerk, de uitvoering van de projecten van de economische visie en het provinciaal beleid met betrekking tot circulaire economie gaven aanzet tot de Circulaire Raad van het Rijk van Nijmegen. De circulaire raad bestaat uit verschillende bestuursleden en ondernemers van het bedrijfsleven, kennisinstellingen en overheden. Iedereen draagt bij vanuit hun eigen rol en kracht.

KENMERKEN CIRCULAIRE RAAD	
Overheid	Gemeente Nijmegen, GR. MARN
Partners	Dar NV, ARN BV, Rabobank Rijk van Nijmegen, RvN@, Radboud Universiteit, Radboud UMC, TNO, HAN, Klokgroep, Provincie Gelderland, The Economic Board Arnhem Nijmegen
Looptijd activiteit	Start 2020 tot 2025
Status	In uitvoering
Beleidsinstrumenten	Bedrijfsondersteuning Netwerk en informatie-uitwisseling
Impact project	Investering van 100 miljoen in circulaire business In 2025 hebben inwoners maximaal 30 kg restafval, is medicijnenverspilling met 50% afgenomen en staat de regionale grondstoffenrotonde voor bouw, textiel en elektronica
Transitieagenda	Niet specifiek
R-strategie	Niet specifiek

BEOOGD EFFECT: CONCRETE PROJECTEN IN EEN VERBINDEND REGIONAAL CIRCULAIR PROGRAMMA UITVOEREN.

De gemeente Nijmegen heeft als mede-initiatiefnemer en medefinancier de Circulaire Raad van de regio Rijk van Nijmegen opgezet. De leden van de Circulaire Raad zijn zelf trekkers van verschillende circulaire projecten in de regio en zorgen zo voor het bestuurlijke commitment. De Circulaire Raad komt drie keer per jaar bijeen. De samenwerking zorgt voor structuur en vormt, met steun van The Economic Board Arnhem Nijmegen, een bouwsteen voor lobby en financiering. De Circulaire Raad heeft een online kennishub ontwikkeld en reikt jaarlijks 'De Cirkel' uit, een circulaire prijs voor ondernemers. De focus ligt vooral op bouw, zorg- en consumptieketens. Zo zijn er momenteel projecten als de elektronicahub, de plasmavergasser voor medisch afval, een installatie voor incontinentieafval en het opleidings- en kenniscentrum circulaire bouw.

"De Circulaire Raad reikt jaarlijks 'De Cirkel' uit, een circulaire prijs voor ondernemers."

AANPAK: INGEZETTE BELEIDSINSTRUMENTEN

Voor de Circulaire Raad zijn de volgende instrumenten ingezet:

Bedrijfs-ondersteuning	De gemeente draagt bij als inkoper, aanbesteder, bevoegd gezag, financier en verbinder.
Netwerk en informatie-uitwisseling	Door de Triple Helix structuur vindt kennisuitwisseling plaats en zijn partijen geïnformeerd over de recente ontwikkelingen van de Circulaire Economie in de regio.

HUIDIGE STATUS PROJECT

Vanaf februari 2020 is de Circulaire Raad officieel gestart en is de online kennishub in de lucht. Inmiddels zijn 25 projecten actief (die liepen daarvoor al bij de verschillende partners) die zitten in alle projectfasen: van onderzoeksfase tot uitvoeringsfase.

BELANGRIJKSTE BELEMMERINGEN

- Het laten slagen van de circulaire economie is grotendeels afhankelijk van de innovatiekracht van de bedrijven in de regio.
- We zijn afhankelijk van afvaltechnische en boekhoudkundige regelgeving die niet zijn ingesteld op de circulaire economie.
- Financiering vinden voor businesscases wordt bemoeilijkt, omdat het gaat om nieuwe ontwikkelingen. Ontwikkeltijd en ontwikkelgeld gaan gepaard met onzekerheden.

MEER INFORMATIE

Link	www.startpuntcirculair.nl
Contactpersonen	Bernd Hendriksen (programmamanager) Jan Luijten (gemeente Nijmegen) Bart de Bruin (Dar NV)

Tips

- Het betrekken van financiële instellingen (bij de Circulaire Raad) helpt bij het komen tot een "financierbare" businesscase.
- Om de uitvoering van projecten goed te coördineren, is het aan te raden om een programmamanager aan te stellen. Het gaat om verschillende projecten wat moeilijk is te overzien en de contacten goed te onderhouden.
- Bestuurlijk commitment ontstaat wanneer (bestuurlijke) leden uit de raad hun eigen projecten trekken. Dit geeft mandaat voor het projectteam om het circulaire project verder te kunnen brengen;

Beleidsinstrument Wet- en Regelgeving

WAT KAN JE MET DIT BELEIDSINSTRUMENT
Juridische instrumenten hebben te maken met het verlenen van rechten, het wijzen op plichten of het sluiten van overeenkomsten. Bestaande wet- en regelgeving komt meer dan eens naar voren als een belemmering voor de transitie naar een circulaire economie: voor nieuwe ontwikkelingen is vaak meer ruimte nodig dat de huidige normen bieden. Wet- en regelgeving kan echter juist ook gebruikt worden om wenselijke ontwikkelingen te stimuleren of onwenselijke zaken uit te faseren.

WELKE SOORTEN "JURIDISCHE INSTRUMENTEN" ZIJN ER?
Decentrale overheden hebben een behoorlijk aantal beleidsinstrumenten tot hun beschikking op gebied van wet- en regelgeving (zie tabel). Vaak zijn deze wel aan bepaalde (landelijke) voorwaarden verbonden.

WAAROM ZET JE DIT BELEIDSINSTRUMENT IN?
Dit beleidsinstrument wordt ingezet om bepaalde (beleids-)doelstellingen te realiseren. Via wet- en regelgeving kan hierop gestuurd worden door iets te verplichten (bijv. certificering), te verbieden (bijv. verbod) of toe te staan (bijv. vergunning). Juridische beleidsinstrumenten kunnen (hoge) administratieve lasten veroorzaken. Dit is een aandachtspunt.

WANNEER ZET JE DIT BELEIDSINSTRUMENT IN?
Dit beleidsinstrument wordt niet als eerste stap ingezet in de transitie naar een circulaire economie: een overheid moet eerst beleid en doelen geformuleerd hebben alvorens dit instrument in te zetten. Veel decentrale overheden hebben nog op dit moment geen concreet beleid om met wet- en regelgeving op te kunnen sturen. Wel zie je op dit moment dat circulaire ontwikkelingen botsen met bestaande wet- en regelgeving (bijv. de einde afvalstatus verhinderd om afval als een grondstof te zien). Diverse decentrale overheden ondernemen activiteiten gericht op het wegnemen van belemmeringen van bestaande wet- en regelgeving.

TYPE WET- EN REGELGEVING	UITLEG
Convenant	Een convenant is een bepaald soort overeenkomst tussen een overheid en een andere overheid of partij(en) gericht op het realiseren van bepaalde (beleids-) doelstellingen.
Vergunning	Een vergunning of ontheffing is een officiële (noodzakelijke) toestemming van de overheid om een bepaalde activiteit uit te voeren. De wet kan bepalen dat iets verboden is zonder vergunning.
Handhaving/Toezicht	Handhaving van regels en toezien dat regels correct worden opgevolgd
Verbod	Een verbod is een instructie om een handeling achterwege te laten. Een verbod kan vervat zijn in bevelen, regels, reglementen en wetgeving.
Certificering	Een certificaat is een schriftelijke verklaring, doorgaans, maar niet altijd, bedoeld als bewijsstuk voor de kwaliteit van een bedrijf, mens, dienst of product.
Vrijstelling (regelvrij)	Een vrijstelling is een ontheffing op een verbod voor een bepaalde categorie(ën) gevallen.
Concessie	Een concessie is een toestemming verleend door het bevoegde gezag, voor een recht iets te doen dat anderen niet mogen doen.
Verordening	Een verordening is een op provinciaal, gemeentelijk of waterschapniveau vastgesteld algemeen verbindend voorschrift. Het is een wetgevende regeling op dat niveau.
Bestemmingsplan	Een bestemmingsplan in Nederland beschrijft wat er met de ruimte in een bepaalde gemeente mag gebeuren.

MRA – Platform aanpak belemmerende wet en regelgeving

Ondernemers geven regelmatig aan dat een beloftevol circulair initiatief strandt op bestaande wet- en regelgeving. Bijvoorbeeld dat bepaalde reststromen gelden als afval en daardoor niet meer gebruikt mogen worden om producten mee te maken. In veel gevallen gaat het om onbekendheid met de materie, maar ook dan is het van belang om de helpende hand te bieden. De MRA heeft een platform opgericht waar ondernemers hier melding van kunnen doen, en probeert deze cases, samen met andere betrokken instanties op te lossen.

KENMERKEN PLATFORM AANPAK BELEMMERENDE WET EN REGELGEVING (MRA)	
Overheid	MRA: 32 Gemeenten, 2 Provincies en 7 Omgevingsdiensten
Partners	Bedrijven, instellingen en overheden
Looptijd activiteit	Vanaf 2019
Status	Platform sinds Maart 2019 live
Beleidsinstrumenten	Netwerk en informatie-uitwisseling Wet- en regelgeving
Impact project	In het eerste jaar zijn 11 cases binnengekomen, hiervan zijn nu 3 opgelost.
Transitieagenda	Niet specifiek
R-strategie	Niet specifiek

BEOOGD EFFECT

De MRA wil met dit project de transitie naar een circulaire economie aanjagen en de beschikbare kennis en krachten op het gebied van belemmeringen in wet- en regelgeving bundelen. Bij de vergunningverlening zijn vaak meerdere overheden betrokken: gemeenten, provincies, omgevingsdiensten en de rijksoverheid. De ondernemer weet vaak niet bij welke overheid hij waarvoor moet zijn. De onderneming kan melding doen bij een platform via een online loket waarna samen met de betrokken overheden naar een oplossing wordt gezocht.

AANPAK: INGEZETTE BELEIDSINSTRUMENTEN

De ingezette beleidsinstrumenten:

Netwerk en informatie-uitwisseling	De kracht van het project is de samenwerking in een netwerk met meerdere overheden. Slechts 4 van de 11 meldingen zijn via het online platform binnen gekomen, de andere meldingen zijn in het netwerk binnengekomen. Bij het zoeken naar oplossingen wordt indien nodig ook geschakeld met de rijksoverheid.
Wet & regelgeving	Het platform stuurt de binnengekomen meldingen naar de juiste overheidsinstantie die de ondernemer adviseert hoe hier mee om te gaan. Indien nodig stuurt het team ook aan op aanpassing van de regelgeving op lokaal of rijksniveau. Het platform stuurt de binnengekomen meldingen naar de juiste overheidsinstantie die de ondernemer adviseert hoe hier mee om te gaan. Indien nog stuurt het team ook aan op aanpassing van de regelgeving op lokaal of rijksniveau.

STRATEGIE REALISATIE AAN PAK BELEMMERENDE WET EN REGELGEVING:

HUIDIGE STATUS PROJECT

Het platform is in maart 2019 live gegaan. Sindsdien zijn er 11 meldingen gedaan waarvan er 3 zijn opgelost. De andere 8 zijn nog lopende. Het project loopt nu bijna 1 jaar en zal binnenkort worden geëvalueerd om te bezien hoe verder te gaan.

BELANGRIJKSTE BELEMMERINGEN

- In het afgelopen jaar is veel samengewerkt met het rijksprogramma Ruimte in Regels (RiR). Hiermee was er een eenduidige schakeling van regionale loketten naar landelijk. Inmiddels is dit programma beëindigd. Dat betekent dat er nu op rijksniveau met meerdere loketten geschakeld moet gaan worden, wat veel tijd gaat kosten. Met een casemanager bij RiR ging dit juist erg goed. Nu wordt expertise en kennis versnipperd.
- Een aantal organisaties binnen het platform is ook actief in de taskforce herijking afvalstoffen. Er is vanuit het platform veel input geleverd voor de herijking. Wat hier vervolgens mee wordt gedaan valt tegen.
- De inzetbare tijd van de omgevingsdiensten op CE blijft beperkt. Dit vraagt efficiënte organisatie afstemming en medewerking van betrokken ondernemingen en instanties en uiteraard waar nodig ook aanvullende opdrachten en ondersteuning van provincies.

MEER INFORMATIE

Link Loket belemmerende wet en regelgeving

Tips

- Ga vooral aan de slag, wacht niet af tot je alles hebt uitgezocht of uitgewerkt. Neem initiatief en breng partijen bij elkaar.
- Zorg voor een koppeling met RVO, hier komen veel ondernemers met vragen terecht.

DCMR – Verlenen vergunningen Circulaire initiatieven

De milieudienst Rijnmond krijgt in toenemende mate vragen van bedrijven over circulaire innovaties. Een van die bedrijven is Asbeter. Asbeter maakt van daken met asbestvezels nieuw (veilig) bouwmateriaal. In dit proces wordt gebruik gemaakt van zout- en zwavelzuur dat als restproduct overblijft bij drie andere chemische bedrijven op het bedrijventerrein (Nourion, Tronox, Climax). Dit gebeurt nu nog in een proeffabriek. Op dit moment worden de mogelijkheden verkend om dit proces op te schalen. Bij het verlenen van de vergunning denkt de milieudienst zoveel mogelijk vanuit de mogelijkheden. Bijvoorbeeld door de restproducten niet als afval, maar als product te bestempelen.

KENMERKEN DCMR - ASBETER	
Overheid	DCMR Milieudienst Rijnmond
Partners	Provincie ZH, Havenbedrijf, Asbeter, Nourion, Tronox, Climax
Looptijd activiteit	Start: januari 2019 Verlenen vergunning: 2020
Status	In het proces van het verlenen van een vergunning
Beleidsinstrumenten	Vergunning Informatiegesprek
Impact project	Streven: 50kton Asbest per jaar verwerken in 2022
Transitieagenda	Bouw
R-strategie	Recycle

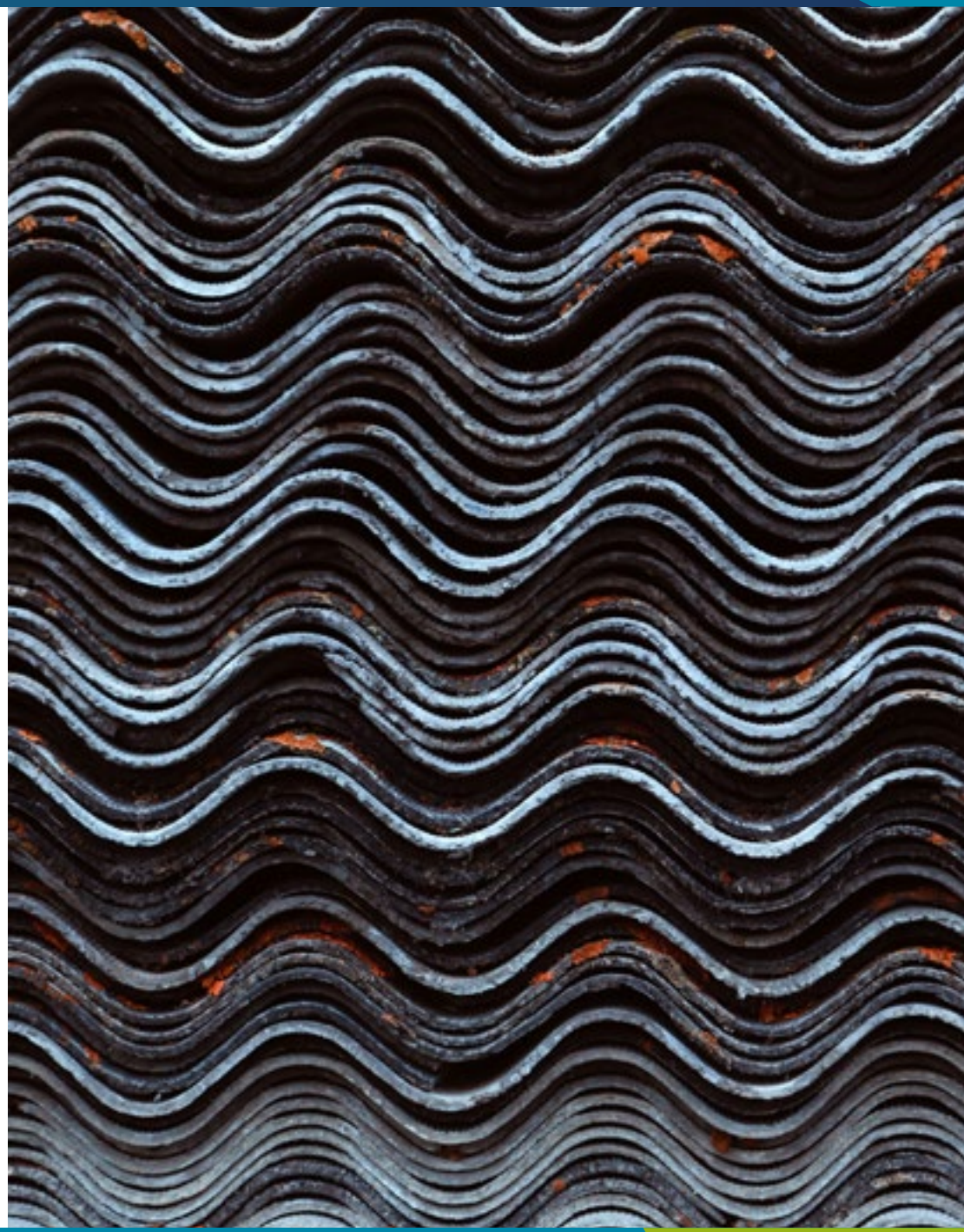

BEOOGD EFFECT
Een omgevingsdienst maakt zelf geen beleid, maar voert het beleid van hun opdrachtgevers, gemeenten en provincies uit. Een van de opdrachten van de milieudienst Rijnmond is onderzoeken hoe ze bedrijven in hun werkgebied kunnen helpen om circulair te worden. Ook willen de opdrachtgevers voorkomen dat circulaire initiatieven stranden doordat deze niet binnen de vergunningsprocedures passen. De vergunningsaanvraag van Asbeter wordt gezien als een mogelijkheid om te leren hoe dit anders kan. De omgevingsdienst legitimeert dit vanuit zijn wettelijke plicht voor preventie.

AANPAK: INGEZETTE BELEIDSINSTRUMENTEN
Bij dit project zijn de volgende beleidsinstrumenten ingezet:

Vergunningverlening	Bij de aanvraag van de vergunning van Asbeter werkt de omgevingsdienst anders dan normaal: naast de handhavers is ook een 'adviesteam circulair' betrokken. Ook wordt de gehele keten van toeleveranciers betrokken. Het zout- en zwavelzuur van toeleveranciers staat nu nog als afval in de vergunning. Door de vergunning van deze bedrijven te wijzigen kunnen deze als producten worden geregistreerd. DCMR noemt dit ook wel een 'circulaire vergunning'.
Informatiegesprek	DCMR heeft zich in dit project proactief opgesteld om de keten van toeleveranciers actiever te betrekken dan in een reguliere vergunningsprocedure. Verder vinden er informatiegesprekken plaats tussen de omgevingsdienst en Asbeter.

HUIDIGE STATUS PROJECT
Het verlenen van vergunningen voor circulaire businesscases gebeurt nu nog incidenteel. Wel wordt onderzocht hoe dit kan worden opgeschaald. In het Asbeter project zit het verlenen van de vergunning nog in het vooroverleg. De vergunning zelf zal naar alle waarschijnlijkheid volgend jaar kunnen worden afgegeven.

BELANGRIJKSTE BELEMMERINGEN
De grootste uitdaging van dit project is gerelateerd aan de definitie van de wet omtrent einde afval. Op het moment dat een reststroom als afval wordt benoemd, wordt de afnemer een afvalverwerker. Dit brengt eisen en verantwoordelijkheden met zich mee en limiteert het gebruik van deze stromen. Wanneer de reststromen niet als afval, maar als grondstoffen worden bestempeld, biedt dit mogelijkheden. Kennis en voorbeelden zijn hierin echter nog beperkt.

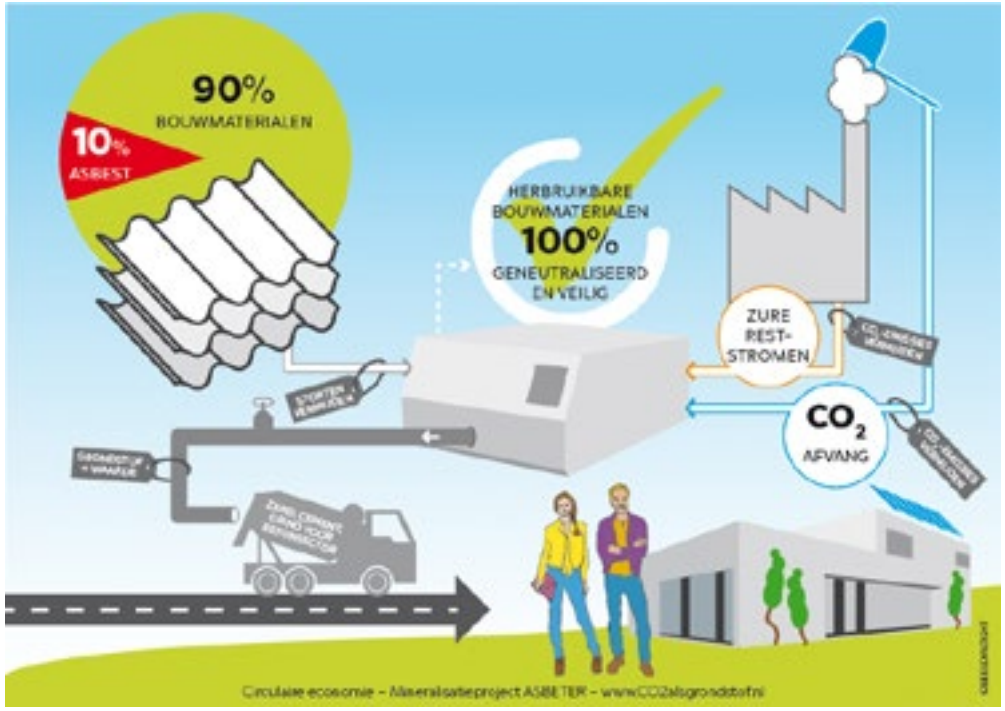

MEER INFORMATIE
Link Asbeter
Contactpersoon Koen de Kruif: Koen.dekruif@DCMR.nl

Tips

- Focus meer op het sluiten van kringlopen bij de aanvraag van een vergunning. Bijvoorbeeld door aan bedrijven te vragen of gekeken is hoe de grondstofimpact valt te minimaliseren.
- Kijk bij het verlenen van een vergunning voor een circulair initiatief niet alleen naar de belemmeringen, maar ook naar de mogelijkheden. Stel een adviesteam samen dat de handhavers hierbij kan helpen.
- Ga aan de slag; probeer eens wat!

Beleidsinstrument Ruimtelijke Ordening

WAT KAN JE MET DIT BELEIDSINSTRUMENT
Decentrale overheden hebben diverse taken en bevoegdheden in het ruimtelijk beleid. Zo zijn gemeenten verantwoordelijk voor woningbouw en bedrijventerreinen en voeren provincies het landschapsbeleid uit. Bij ruimtelijke (bouw)projecten worden veel grondstoffen en materialen gebruikt. Door middels van de inzet van beleidsinstrumentarium voor ruimtelijke ordening kunnen decentrale overheden sturen op een meer duurzame of circulaire bouwmethode of materiaalgebruik.

WELKE SOORTEN "RUIMTELIJKE ORDENING" ZIJN ER?
Een aantal instrumenten voor ruimtelijke ordening is al genoemd bij het beleidsinstrument "Wet- en Regelgeving", zoals het bestemmingsplan en verordeningen. Naast deze juridische instrumenten, hebben (met name gemeenten) ook andere instrumenten om actief te kunnen sturen op duurzame of circulaire ruimtelijke inrichting (zie tabel).

WAAROM ZET JE DIT BELEIDSINSTRUMENT IN?
Deze beleidsontwikkelingen worden vaak ingezet om nieuwbouw of herontwikkelingsplannen duurzamer of meer circulair te maken, zowel op gebouw- als op gebiedsniveau. Afhankelijk van de uitgangssituatie (overheidsgrond of projectontwikkelaar) kan een overheid dit op eigen initiatief doen of in samenwerking met marktpartijen.

WANNEER ZET JE DIT BELEIDSINSTRUMENT IN?
Aan de beginfase van grote bouwprojecten, gebiedsontwikkeling of renovatie/herinrichting kunnen deze instrumenten het beste worden ingezet. Wanneer het planproces al in een ver stadium is gevorderd, is het vaak lastiger om nog duurzame of circulaire maatregelen in een project op te nemen. In de Transitieagenda Bouw staat dat alle overheidsaan-bestedingen in 2023 circulair moeten zijn. Er is dus een urgentie voor decentrale overheden om aan de slag te gaan.

TYPE RUIMTELIJKE ORDENING	UITLEG
Gronduitgifte	Uitgifte van nieuwe gronden door een overheid. Overheden kunnen voorwaarden stellen aan het gebruik van uit te geven of te verpachten gronden
Gebiedsontwikkeling	Gebiedsontwikkeling betreft het proces van transformatie van een gebied en omvat doorgaans niet alleen het beoogde vastgoed, maar ook de omliggende (openbare) ruimte
Gebouw	Project rondom renovatie/sloop/bouw van een gebouw (ook gebouwen die niet het eigendom zijn van de regionale overheid)
Grondstof depot (opslag)	Opslaan van grondstoffen (ook gebouw als opslagplaats). Tijdelijke opslag eventueel in combinatie met opwerking (reparatie) is nodig als overbrugging van de oude bestemming (bijv. gesloopt gebouw) naar een nieuwe.

Regio Zuid-Limburg – SUPERLOCAL – Super Circular Estate

In de regio Parkstad (Zuid-Limburg) werkt een consortium aan circulaire gebiedsontwikkeling in het project SUPERLOCAL – Super Circular Estate. SUPERLOCAL is een unieke gebiedsontwikkeling, omdat materialen en kwaliteiten worden hergebruikt voor de bouw van nieuwe woningen. Dat is nieuw in Nederland.

KENMERKEN SUPERLOCAL – SUPER CIRCULAR ESTATE	
Partners	Gemeente Kerkrade, Corporatie HEEMwonen, Gemeente Kerkrade, Stadsregio Parkstad Limburg, Gemeente Brunssum, Gemeente Landgraaf, IBA Parkstad, Jongen BV, Dusseldorp, WML, WBL, VERAS en Zuyd Hogeschool.
Looptijd activiteit	Voorbereiding sinds 2013, fysieke start 2017, beoogde afronding 2021.
Status	De bouw van de woningen zijn in uitvoering evenals de aanleg van de openbare ruimte. De oplevering staat gepland voor 2021.
Beleidsinstrumenten	• Onderzoek • Ruimtelijke ordening • Netwerk en informatie-uitwisseling Onderwijs • Wet en regelgeving
Impact project	De regio Parkstad in Zuid-Limburg staat voor een grote transformatieopgave. De gebiedsontwikkeling SUPERLOCAL is een voorbeeldproject voor de rest van de regio om een herstructurering op circulaire wijze aan te pakken. En niet alleen fysiek, maar ook de sociale herstructurering.
Transitieagenda	Bouw
R-strategie	Niet specifiek

BEOOGD EFFECT

Het SUPERLOCAL-project draagt bij aan een duurzame, koolstofarme economie die efficiënt met grondstoffen omgaat, door de realisatie van een kwalitatief hoogstaande omgeving met betaalbare woningen. Deze gebiedsontwikkeling is een voorbeeldproject voor de regio Parkstad, waarbij de kennis en expertise kan worden uitgerold naar andere projecten in de regio die bijdragen aan de transformatieopgave van Parkstad.

SUPERLOCAL: slow-less-local. In plaats van 'snel, meer en globaal' wordt in het SUPERLOCAL-project juist ingezet op 'rustig, minder en lokaal'. Met 'slow' wordt bedoeld; een gebiedsontwikkeling, waarbij de tijd genomen wordt om zorgvuldig na te denken over de toekomst van het gebied. 'Less' verwijst naar de bevolkingskrimp in de regio Parkstad, waardoor minder woningen nodig zijn. De nieuwe woningen moeten van hoge kwaliteit zijn, denk bijvoorbeeld aan levensloopbestendigheid. Tot slot staat 'local' voor de impuls die het project aan de wijk moet geven. Door zoveel mogelijk met lokale partijen samen te werken wordt de lokale economie versterkt.

AANPAK: INGEZETTE BELEIDSINSTRUMENTEN

Netwerk en informatie-uitwisseling	Omdat dit project een voorloper is, hebben 12 partners hun krachten gebundeld. Alle kennis die wordt opgedaan is 'open source'.
Ruimtelijke ordening	Voor dit project was een nieuwe gebiedsvisie, van het gebied waarin de vier oorspronkelijke flats stonden, nodig. Bij de gemaakte keuzes is rekening gehouden met de ontwikkelingen en toekomstige behoefte van het gebied.

HUIDIGE STATUS PROJECT

In 2017 is een demonstratiegebouw afgerond. De sloopwerkzaamheden in het gebied zijn afgerond en momenteel worden de 3 UIA-proefwoningen – waarin vijf verschillende bouwtechnieken zijn gebruikt – afgerond. De bouw is gestart. De 15 grondgebonden woningen zullen eind dit jaar klaar zijn, en de flat medio 2021. Inmiddels is door de gemeente Kerkrade ook een start gemaakt met de aanleg van de openbare ruimte waarvan alle verhardingen volledig circulair zullen worden aangelegd.

BELANGRIJKSTE BELEMMERINGEN

- Bepaalde wet- en regelgeving voldoet niet aan het hoogwaardig hergebruiken van materialen op diverse niveaus.
- Je werkt in een markt die in ontwikkeling is. Veel marktpartijen hebben de kennis nog niet en/of zien geen heil in een circulair bouwproces. Je bent afhankelijk van derden, waardoor bepaalde zaken geen doorgang vinden of erg kostbaar worden.
- Het project heeft vertraging opgelopen door het innovatieve karakter. Subsidies gekoppeld aan dit project hebben vaak te maken met voorwaarden en een looptijd. Door de regels kan het zijn dat subsidies hierdoor komen te vervallen of werkzaamheden op een andere manier moeten worden uitgevoerd.

MEER INFORMATIE

Link https://www.superlocal.eu/
Contactpersoon Paul Consten: p.consten@parkstad-limburg.nl

Tips

- Breng de grondstoffen van je vastgoed in kaart in een materialen-paspoort. Kijk welke materialen je hebt, wat je daarvan nog kunt gebruiken en kijk vervolgens wat je daar mee kunt bouwen.
- Zorg voor een stevige commitment bij je partners. Niet alles gaat zoals gepland, en dan moet de samenwerking sterk genoeg zijn om samen hobbels te nemen.
- Er is tijd nodig om alle partijen mee te krijgen in de circulaire principes.
- Voor bedrijven is een project als dit een kans om zich te ontwikkelen. In deze transitiefase is hier nog wel subsidie bij nodig, anders wordt de investering te groot.

Gemeente Amsterdam – Circulaire herinrichting Vondelpark

In het Vondelpark wordt de Vondeltuin herontwikkeld. De bebouwing van de Vondeltuin is jaren geleden afgebrand en lange tijd met tijdelijke bebouwing ingevuld. De gemeente Amsterdam ontwikkelt een nieuwe, permanente horecagelegenheid, bestaande uit een gebouw en een terras. In samenwerking met adviesbureau Copper8 is gezocht naar een combinatie van partijen die het project zo circulair mogelijk kunnen ontwerpen, realiseren en onderhouden.

KENMERKEN HERINRICHTING VONDELTUIN	
Overheid	Gemeente Amsterdam
Partners	Copper8, DOOR – architecten, OMRT, Smartland, Servicewise, De Nijs
Looptijd activiteit	Eind 2017 – mei 2020
Status	In mei wordt het gebouw opgeleverd
Beleidsinstrumenten	Inkoop
Impact project	€ 750.000 voor het totale project: van onderzoek tot uitvoering Vliegwiel voor 3 volgende projecten; in 2020 Geleerde lessen worden gebruikt om interne processen circulairder te maken Evaluatie van het project is input voor gemeentelijk beleid
Transitieagenda	Bouw
R-strategie	Is opgenomen in de inkoopstrategie en gebruikt in ontwerpfase

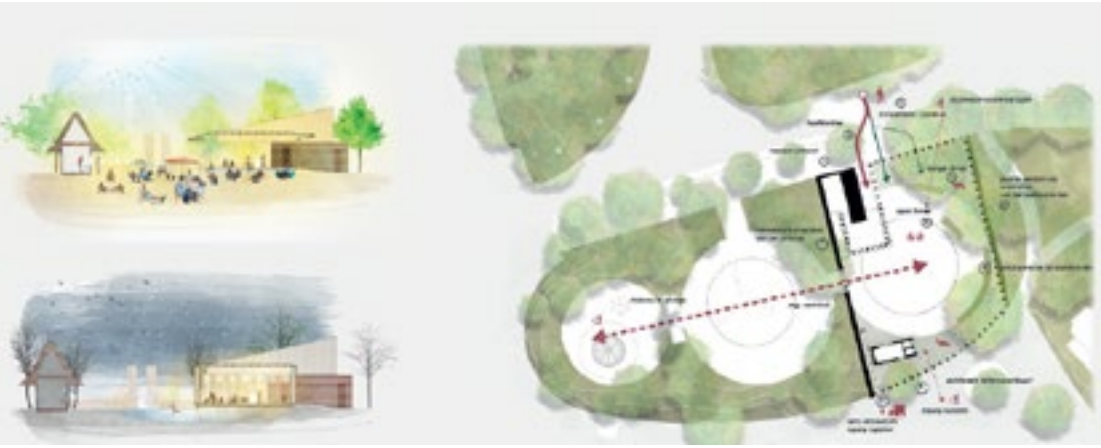

BEOOGD EFFECT

De gemeente heeft hoge ambities op het gebied van circulariteit, maar nog geen specifiek beleid. De projectleider heeft in overleg met alle stakeholders, waaronder de buurtbewoners, het begrip circulariteit nader invulling gegeven. Het unieke, participatieve proces viel op binnen de gemeente. Het project is nu onderdeel van het gemeentelijke Innovatie- en Uitvoeringsprogramma Amsterdam Circulair 2020-2021, met als doel de opgedane kennis verder toe te passen binnen de gemeente. In 2020 passen we de geleerde lessen toe in twee nieuwbouwprojecten en een renovatieproject. De projectleider van de Vondeltuin vervult in deze projecten een rol als adviseur circulair bouwen.

AANPAK: INGEZETTE BELEIDSINSTRUMENTEN

Inkoop	De kernvoorwaarde van circulair bouwen is een andere inkoopstrategie, gericht op het in samenwerking realiseren van circulaire ambities. Binnen de vaste randvoorwaarden met betrekking tot tijd en budget. Er is een functionele uitvraag gedaan, waarbij het bouwteam op zoek is gegaan naar de beste oplossing. De markt is uitgedaagd met een ambitiedocument, waarin het 10R-model is gebruikt en aandacht is voor het beperken van ingebedde energie.

HUIDIGE STATUS PROJECT

Op dit moment wordt de Vondeltuin gebouwd. Half mei 2020 wordt het paviljoen opgeleverd. De gehele planning was ambitieus, maar bleek haalbaar.

BELANGRIJKSTE BELEMMERINGEN

- Circulair bouwen is uitdagender, omdat we nog niet kunnen werken met standaard details en met een ruim aanbod aan gecertificeerde materialen. Daarom is er extra aandacht en tijd nodig voor het zoeken naar circulaire oplossingen en het vinden van geschikte materialen in het huidige aanbod.
- Het is een uitdaging om de traditionele manier van werken los te laten en te durven experimenteren. Dit vergt een investering in kennis en durf van alle betrokkenen. Alle partijen die het werk gegund is hebben toegezegd deze investering en extra inspanning te leveren. In de praktijk is gebleken dat voor sommigen het lastig is om het 'tijd is geld'-principe los te laten. Is ook een belangrijk leerpunt van dit project.

MEER INFORMATIE

Link	Circulaire innovatie Amsterdam Projectsite Vondeltuin
Contactpersoon	Arno de Wijn: A.de.wijn@amsterdam.nl

Tips

- Neem iedereen die een rol krijgt in het project zo vroeg mogelijk mee in je ambitie. Let vooral ook op de mensen die in de loop van het project aanhaken.
- Een holistische benadering van het project heeft goed gewerkt. Het geeft meer werk in de voorbereiding, maar het levert later veel op. Bijvoorbeeld het bijzondere participatieproces met de buurt, heeft veel sympathie en vertrouwen voor het project opgeleverd, bezwaren weggenomen.
- Geef enthousiaste projectleiders de mogelijkheid en het vertrouwen om een circulair project te realiseren. Een goed mandaat is essentieel.
- Gebruik digitale tools om goede afwegingen te kunnen maken en/of een ontwerpwijziging te beoordelen. De berekeningen van een DPG en/of IPG kunnen namelijk al vanuit een 3D-model van het gebouw gemaakt worden.

Colofon

Dit rapport is opgesteld door Royal HaskoningDHV in opdracht van het Planbureau voor de Leefomgeving. Dit is onderdeel van een groter onderzoek met als doel om het Planbureau inzicht te geven in de beleidsinstrumenten die lokale en regionale overheden inzetten in de transitie naar de circulaire economie. Dit inspiratieboek is geschreven om de kennis uit dit onderzoek te delen met lokale en regionale overheden, en deze te inspireren om hiermee aan de slag te gaan.

Disclaimer
No part of these specifications/printed matter may be reproduced and/or published by print, photocopy, microfilm or by any other means, without the prior written permission of HaskoningDHV Nederland B.V.; nor may they be used, without such permission, for any purposes other than that for which they were produced. HaskoningDHV Nederland B.V. accepts no responsibility or liability for these specifications/printed matter to any party other than the persons by whom it was commissioned and as concluded under that Appointment. The integrated QHSE management system of HaskoningDHV Nederland B.V. has been certified in accordance with ISO 9001:2015, ISO 14001:2015 and OHSAS 18001:2007.

Datum
Juni 2020

Tekst
Paul Mul
Guido Israëls
Eva Herrewijnen

Vormgeving
Annemieke Teurlings
Mark van Rotterdam

Fotografie
Unsplash | Pexels | Freepik

Planbureau voor de Leefomgeving
Bezuidenhoutseweg 30
2594 AV Den Haag
Telefoon: 070 328 8700
E: Info@pbl.nl
W: www.PBL.nl
Postubus 30341
2500 GH Den Haag

Royal HaskoningDHV
Laan 1914 nr. 35
Postbus 1132
3800 BC Amersfoort
088 348 20 00
E: info@rhdhv.com
W: royalhaskoningdhv.com

facebook.com/royalhaskoningdhv

twitter.com/RHDHV

linkedin.com/company/royal-haskoningdhv